

พิธีกรรม

- ให้ผู้ป่วยนั่งถือเส้นด้ายที่ผูกต่อกับกระทง
- หมอเหยาจะลำเหยาในบทคัดสิ่งไม่ดี ผีมะแสงออกจากตัวผู้ป่วย แล้วตัดฝ้ายที่ผู้ป่วยถือไว้ในขนาด 1/3 ทั้งใส่กระทง
- ในส่วนที่เหลือหมอเหยาจะเอามาผูกข้อมือให้ผู้ป่วยพร้อมทั้งให้บริการ ให้หายจากโรคภัยต่างๆ ให้อยู่ดีมีสุขให้พบแต่สิ่งดีๆ ในชีวิต ในช่วงนี้ญาติๆ ก็จะมารุมล้อมให้กำลังใจกับผู้ป่วย จากนั้นหมอเหยาก็นำพิธีเหยาตามขวัญและรับขวัญให้มาอยู่กับเนื้อกับตัวผู้ป่วย
- ผิดผีให้หรือผีไ้จะออก รักษาโดยการรับเอาและทำพิธีคุมผี ถ้าคุมผีออกก็จะดำเนินเป็นลูกเมืองของคุณชายเสริฐ “ลูกเมือง” หมายถึง ผู้ที่เคยผ่านการรักษา เป็นลูกเมืองของแม่เมือง ถ้าแม่เมืองไปเหยารักษาที่ไหน ถ้าหากไปได้ก็จะไปร่วมพิธีด้วย

การติดตามการรักษา

หลังจากทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อการรักษาแล้วยังมีพิธีกรรมคุมผีที่จะต้องทำต่อ ซึ่งเป็นการติดตามการรักษาอย่างต่อเนื่องของหมอเหยา โดยจะต้องนัดวันให้เหมาะสมและเป็นวันดี

1.6 นางจงใจ อคติ

คุณยายจงใจ อคติ เกิดเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2467 อายุ 83 ปี สามีเสียชีวิตแล้ว มีบุตร 10 คน ชาย 6 คน หญิง 4 คน เสียชีวิตแล้ว 2 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 2 ตำบลลุ่มใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

สาเหตุที่เป็นหมอละเอย

ตอนเป็นเด็กคุณยาย รักษาไม่หายจึงให้หมอละเอยมาเอยรักษาให้จนหายไข้ หายเจ็บป่วย หลังจากนั้นได้เลี้ยงผีขึ้นทั้งไว้ ได้รับการศึกษาองค์ความรู้การเอยจากแม่ ซึ่งเป็นหมอละเอยและพ่อ เป็นหมอละเอย โดยการเป็นผู้ช่วย และใช้วิธีการจดจำโดยไม่มีการจดบันทึก เมื่อแม่เสียชีวิตจึงได้ทำการเอย ได้ทำหน้าที่หมอละเอยมาแล้ว 35 ปี

คุณยายจงใจนอกจากเป็นแม่เมืองเอยรักษาแล้ว ยังเป็นร่างทรงของมเหศักดิ์หลักเมืองหอกลา ของอำเภอเขาวงในการทำพิธีกรรมบวงสรวงประจำปี มีลูกเมือง 20 คน แต่ไม่ลูกเมืองยังไม่มีใครสามารถเอยรักษาผู้ป่วยได้

การมาหาหมอละเอย

นำขันธ 5 เพื่อขอให้หมอละเอยรับการรักษา

เครื่องคายรักษา

1. หลักช้างหลักม้า (เทียน 2 เล่ม)
2. ผ้าย 2 ใบ
3. ข้าวสาร 1 ขัน
4. ดอกไม้เครื่องประดับ(พวงมาลัย 1 คู่ เครื่องประดับของเทวดา)
5. เหล้า 2 ขวด(เลี้ยงเทวดา)
6. เทียนอาจ (เทียนของเทวดา)
7. ผ้ายัน 2 ผืน
8. น้ำหอม สำหรับเลี้ยงเทวดา ครูอาจารย์เวลาทำพิธี (แต่ก่อนใช้น้ำหอมทำจากแก่นจันทร์หอมแต่ปัจจุบันไม่มี,ปัจจุบันใช้ดอกจำปาด้วย) น้ำดอกไม้ สำหรับหมอละเอยดื่ม
9. เงินค่าคาย 84 บาท

****ถูกศิษย์ของคุณยายจงใจ เป็นคนที่จัดคายให้ แต่ไม่สามารถทำพิธีได้**

****ขันธ 5 ขันธ 8 สำหรับผู้ป่วยมาขอรับการรักษาจากหมอละเอย**

การวินิจฉัย

1. เสี่ยงไข

- หมอเหยา จะขอครูบาอาจารย์ให้ทราบทุกครั้งว่าจะทำอะไร
- การเสี่ยงไข จะดูว่าผู้ป่วยหายหรือไม่
 - * ไขในมือหมอจะคั่งขึ้น(ไม่นอนวางในมือ) แสดงว่าจะรักษาหาย
 - * ผู้ป่วยหนักจะไม่รอด ไขในมือจะไม่เคลื่อนที่ แสดงว่าจะรักษาไม่หาย

2. การเสี่ยงเทียน

- * เทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่ และ เงิน 20 บาท เสี่ยงดูว่าป่วยเกิดจากอะไร จะหายดีหรือไม่แก้ไขอย่างไร ขอมมาพร้อมบอกเครื่องขอมมาให้
- * ผู้ป่วยบางราย หมอเหยาจะรักษาโดยการเป่าให้ และจะมีคาถาเป็นคาถาของพระพุทธรเจ้า

3. เสี่ยงข้าว ดูว่าผู้ป่วยจะดี หาย /ไม่หาย / เสียชีวิต

หมอเหยาต้องอธิฐาน ท่องคาถา บอก/ถามครูบาอาจารย์ คุณพ่อ คุณแม่ทุกครั้งโดยการโยนข้าวสารลงบนไข่ไก่

- * หาย/รอด เม็ดข้าวที่มีลักษณะสวย ไม่แตก วางบนไข่
- * ดาย เม็ดข้าวที่มีลักษณะแตกไม่สวย วางบนไข่

ความหมายของการเรียงตัวของข้าวสาร

ดาย (เรียงยาวตามความยาวของไข่)

ไม่ดาย (แก้ได้)

ป่วยแต่ไม่เสียชีวิต (จุมูกข้าวจะหันมาด้านหมอเหยา)

- ถ้าเสี่ยงแล้วผลออกมาว่า ไม่หาย / ดาย จะไม่เหยารักษา
- จะเหยาเฉพาะคนที่จุมูกข้าวมีโอกาสรอด
- การจัดทำพิธีเหยา การขอรับการเสี่ยงทายเครื่องพิธีกรรมต้องครบ จึงจะทำพิธีได้

ข้อปฏิบัติตัว

ทำวัตรเช้า-เย็นทุกวันที่บ้าน ตักบาตร/ถวายอาหารที่วัดทุกวัน ทุกวันพระ ตั้งชั้น 5
ชั้น 8 ขึ้นหิ้งบูชา ลูกเมืองจะเอาดอกไม้ธูปเทียนมาบูชา พร้อมทั้งนำอาหารการกินมาฝากแม่เมือง

- แม่เมืองต้องครองตนดี สอนลูกหลาน ลูกศิษย์ ลูกเมืองให้เป็นคนดี แต่สอน 100 คน
จะได้ดีแค่ 1 คน

- ลูกของหมอเหยาทุกคนเป็นคนดี คิดดีอยู่ในศีลธรรม เพราะตัวเองครองตนดี

- การคิดไม่ดี ทำไม่ดี ทำให้จิตใจไม่ดี ส่งผลต่อการเจ็บป่วยในปัจจุบัน

- หมอเหยาต้องจิตใจดี คิดดี ทำดี อยู่ในศีลธรรม ซื่อสัตย์ ไม่อิจฉาริษยา ไม่โกหก

- การรักษาโรคในสมัยก่อนและปัจจุบันต่างกันมาก คนสมัยก่อนอายุยืน เนื่องจากมี
สุขภาพจิตดี ส่วนมากจะป่วยเนื่องจากโรครุนแรง แต่ปัจจุบันมีโรคต่างๆมากมาย สมัยก่อนคนอายุยืน
ส่วนมากป่วยเนื่องจากโรครุนแรง คนสมัยก่อนมีจิตใจดี ปัจจุบันมีโรคแปลกๆเพิ่มขึ้น

1.7. นางลบใจ ศรีประโหม

นางลบใจ ศรีประโหม เกิดเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2579 อายุ 70 ปี สามีเสียชีวิตแล้ว มีบุตร 7 คน เสียชีวิต 5 คน เหลือ 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 10 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

สาเหตุที่เป็นหมอละหมา

คุณยายลบใจเป็นคนที่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ตั้งแต่เกิดจะเจ็บป่วยบ่อยๆ แดๆ มาตลอดจนประมาณอายุ 17-18 ปี จึงให้หมอละหมามาเขารักษา ชื่อหมอละหมาทองกาย บุญมงคล มาเขารักษาให้ หมอละหมานอกว่าผีให้อายก็จะออก ต้องทำพิธีคุ้มผีและรับไว้แต่สามีไม่ให้รับ เพราะถ้ารับแล้วจะต้องเป็นหมอละหมา จึงใจไว้ (ใจะ หมายถึง ผ่อนผัน หรือยั้งระยะเวลาไว้) ต่อมาสามีตาย จึงทำพิธีรับและเป็นหมอละหมามาจนปัจจุบัน

ปัจจุบันยังไม่มีลูกเมืองคนใดที่สามารถเขารักษาได้แต่กำลังอยู่ในช่วงที่ฝึกวิชาซึ่งมีอยู่ 3 คน คือ นางจอน นางมณีศรี และ นางชวล

ในการถ่ายทอดความรู้นี้จะเลือกคนที่เฉลียวฉลาด ความจำดี มีพื้นฐานจิตใจเสียสละ ยากจะไปกับแม่เมือง ทุกครั้งที่มีการรักษา เพราะกระบวนการถ่ายทอดจะถ่ายทอดพร้อมๆ กับการปฏิบัติจริง ลูกเมืองต้องจดจำเป็นหลักไม่มีคำรที่ให้อ่านเหมือนการเรียนรู้ทั่วไป ดังนั้น จะเลือกคนพอสมควรในการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้

โรค/อาการที่รักษา

คนป่วยที่มาหายายลบใจ ส่วนใหญ่จะเจ็บป่วยด้วยอาการเจ็บป่วยบ่อยๆ แดๆ ไม่หายสักที กินยาโรงพยาบาลแล้วก็ไม่หายมีความกังวลกับโรคที่เป็น นอกจากนั้นยังมอเสี่ยงทายสำหรับคนที่มีความเครียด กังวล และสามารถเป่าเด็กร้องไห้

การรักษา

กระบวนการรักษาจะคล้ายๆ กับหมอละหมาคนอื่นๆ ซึ่งเริ่มเป็นขั้นเป็นตอน ดังนี้

1. ชักผีเข้าเทียบให้ผีรวมกาย
2. เสี่ยงทายหาสาเหตุการเจ็บป่วย โดยถามผีดังนี้ “มาขอบเฮ็ดคัง มาตั้งเฮ็ดมันแจ้ง ใจแปนๆ บอมนั่นแม่น” ถ้าผีบอกว่า “ดูอยู่นี้ อยู่เคื่อน้ำก่อดิน อยู่ตะดินก้อๆ” หมายถึง ผีอยู่ที่นา มากระทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย
3. วินิจฉัย โดยสามารถบอกได้เลขว่าเจ็บป่วยจากผีอะไร และรักษาอย่างไรโดยการเสี่ยงทาย
4. ทำการรักษา ในกระบวนการรักษาของหมอละหมาก็คือ การแต่งแก้ ซึ่งจะทำ

ตามที่ผิบอกไว้ แต่งแก้ด้วยอะไร ถ้าผิอยากกินหมู หรือไก่ ก็จะแต่งแก้ด้วยสิ่งนั้น ส่วนเครื่องคาย แต่งแก้จะคล้ายหมอลำคนอื่น ๆ คำพูดเอาของแต่งแก้ให้ผิ “มาจับพื้นได้มาหาแล้วคาย ภูเขาได้มาค้อน มือซ้ายเอื้อมคว้า มือขวาเอื้อมจับ พาไขข้อได้แต่มอม พาหวานข้อได้แต่งอับ เจ้าชุมผิเอ๋ย” แล้วนำไปให้ผิกินแล้วบอกว่า “ของกินมันปาก ของฝากมันใจ”

ข้อปฏิบัติของหมอลำ

อาหารการกิน ขลำนกกด กระช้อน(กระรอก) กระแต (บ้าง) นกเค้า และไม่กินข้าวที่บ้าน
กนคาย

ในทุกวันพระจะเปลี่ยนเครื่องคายบูชา ขึ้นหิ้งด้วยดอกไม้ ชันธ 5 ชันธ 8 บูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คุณครูบาอาจารย์ คุณบิดามารดา

เปลี่ยนเหล้า น้ำหอม ดอกไม้เก่า และลูกเมืองก็เอาเหล้าดอกไม้ชันธ 5 ชันธ 8 มารวมกัน ขึ้นหิ้งที่บ้านแม่เมืองๆจะพูดว่า “ตามพันแม่คั่นบ้าน เก้าสานแม่คั่นเมิง โหเบิงแม่ได้ปีก หลักเบิงแม่ได้ตั้ง เดือนคับเจ้าเอื้อได้ขี้มำดำ เดือนค้ำเจ้าเอื้อได้ขี้มำพ่าย เดือนหงายคับเจ้าเอื้อได้ขี้มำเวิน คนขอน้ำกะมิเอื้อน้ำพาไหล ขอโหกะมิเอื้อไฟมอด ขดจอกจ้งเอื้อมาเวียงเฮาคอบ”

พิธีเลี้ยงผีประจำปีทุกปี แม่เมืองจะปลดหิ้งลูกเมืองทุกคนมารวมกัน คำกล่าวสำหรับปลดหิ้ง “เอื้อ...ท้าวค้อนา พระยาอยู่หิ้ง เอ้า...เชญนิมนต์ลงสู่ตุนสู่คน เอ้าหามือกะทัน หาวนกะได้บองแคหอมเข้า บองเหล้าเฮาหอมโน ปางหลวงแม่พาสร้าง ปางกว้างแม่พางัน” หมายถึง คำเชิญผีของลูกเมืองแต่ละคนให้ผิมารับการเลี้ยง

พิธีเลี้ยงผีหอปู่ตาประจำหมู่บ้าน จะเลี้ยงทุกปี ซึ่งยายลบใจ จะเป็นจ้าวเจ้า ทำพิธีกรรมให้คนทั้งหมู่บ้าน

2. หมอสมุนไพร

2.1 นายสุภาพ ทิพย์สิงห์

นายสุภาพ ทิพย์สิงห์ อายุ 62 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 14 ม. 4 บ้านซัง ต.กุดปลาข้าว อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ มีบุตร 3 คน ลูกรับราชการ 1 คน อีก 2 คน ทำนา ย้ายมาจากร้านสุขเกษม ประมาณ 10 ปี

การศึกษาเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน

ได้รับการอบรมการใช้สมุนไพรรักษาโรคจากพระสงฆ์, ศูนย์บ้านบ่อเคื่อนหัว และจากโรงพยาบาลเขาวง นอกจากนี้ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ จนสามารถรักษาผู้ป่วยได้มาประมาณ 10 ปี

การปฏิบัติตัว

- ห้ามรับประทานอาหารในพิธีศพ
- ไม่ให้กินเนื้อมังสั 10 อย่าง เช่น หมู แมว งู กา อีเก้ง เสือ สิงโต
- ห้ามดื่มสุรา
- ห้ามไม่ให้ขว้างปาสิ่งของใดๆ
- ไม่ให้พูดคำหยาบคาย
- ห้ามรับประทานซากสัตว์ที่เหลืจจากสัตว์อื่น
- ไม่ให้โลภมาก (ถ้าโลภมากจะมีอันเป็นไป)
- นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก

โรคที่รักษา

1. โรคบาดทะยัก

การรักษา

ถ้ามีอาการไม่มาก ก็จะให้ผู้ป่วยไปหาที่บ้านอุปกรณ์การบูชา

- ดอกไม้ข้าว	1	คู่
- เทียน	1	คู่
- เงิน	20	บาท

ถ้ากรณีที่มีอาการป่วยมาก ต้องตั้งค่ายรักษา อุปกรณ์การตั้งค่าย

- ชั้น 5 คอกไม้ขาว	1	ชั้น
- เงิน	24	บาท
- ผ้าถุง	1	ผืน
- ผ้าขาว	1	วา
- ผ้าขาวม้า	1	ผืน
- ไข่ไก่ดิบ	1	ฟอง
- เหล้าขาว	1	ขวด

ตั้งค่ายไว้จนกว่าจะรักษาหายจึงรื้อค่าย ในอุปกรณ์ค่าย สิ่งที่ได้รับประทานได้ต้องรับประทานให้หมด ส่วนที่รับประทานไม่ได้ก็ให้คนไข้ได้กินไปจะเป็นเงินเท่าไรไม่กำหนด แต่ถ้าคนไข้ไม่ได้อกิน หมอจึงเอากลับบ้านได้

โรคบาดทะยัก มี 2 ชนิด คือ

1. ชนิดเฉียบพลัน อาการจะเจ็บลงไปถึงกระดูก ถึงตายได้
2. ชนิดเรื้อรัง อาการจะเจ็บอยู่บริเวณผิวหนัง จะเป็นแผลกว้าง เจ็บ คัน ร้อน แสบ

การตรวจ

จะซักถามอาการ ใช้ฝ่ามือวางที่แผลหรือบริเวณที่เป็น จะรู้สึกร้อนมือขึ้นมา ถามสาเหตุที่เป็น ดูความเจ็บปวดเป็นเกณฑ์ เจ็บแบบขยี้ไม่ได้เลยใจจะขาด หรือพอกได้

อาการเกิดจาก ตะปูตำ หนามตำ สังกะสีบาด เกิดเองพบได้น้อย แผลที่เกิดจะหายเร็วกว่าปกติ เกสของแผลจะแข็งผิดปกติ ต่อมาจะมีอาการคันรอบเกสค์ อยากจะเกา ถ้าเกสค์เปิดก็จะอักเสบวมขึ้นมาก เจ็บมากกว่าบวม เจ็บมากจนเพื่อพูดไม่รู้เรื่อง

ชนิดเฉียบพลัน

อาการ บวม ร้อน แดงกล้ำ เป็นแนวเส้นเหมือนมีเส้นข่วนเป็นแนว ขาว ไม่เป็นแผล ปวดกัดเข้าข้างใน มีอาการไข้ร่วมด้วย

ชนิดเรื้อรัง

อาการ เป็นแผล ขอบแผลจะแดงบวม ปวดกัดเข้าข้างใน ปวดร้อน มีอาการไข้ร่วมด้วย

การตรวจ

1. คลำหน้าผากดูความร้อนของร่างกาย
2. เอามืออังที่ปากให้คนไข้เป่าลมออกมาดูความร้อนภายใน
3. เอามืออังที่แผลหรือบริเวณที่มีอาการปวดจะร้อนผิดปกติ

การรักษา

1. ใช้คาถาเป่า กระทุ้งพิษความร้อน
2. ฝนยาสมุนไพรทาพร้อมเป่าคาถาสลับกัน 3 ครั้ง

รายที่มีอาการไม่รุนแรง จะฝนยาสมุนไพรทาอย่างเดียวยังใช้เวลารักษาประมาณ 1-2 วัน

หรือจนอาการดีขึ้นและให้ยาไปทาที่บ้าน

รายที่มีอาการรุนแรง ฝนยาสมุนไพรทา เป่าคาถาสลับกันไป รักษาติดต่อกัน 28 วัน

หรือจนอาการดีขึ้น/การรักษาโดยตั้งค่ายารักษาพร้อมด้วย

ยาสมุนไพร

1. ไม้ส้มกบ/ส้มกา
2. ไม้ซี

วิธีใช้ ฝนกับน้ำ (ฝนให้ชันเหี่ยว) ทาบริเวณที่มีอาการ

คาถาเป่าร่วมด้วย

“โสโส นะโมพุทธายะ ละสุณฺหาวยินฺจสันติ อิติปิ อิมินาวิญญูจะตังวิญญูสันติ พุทธโร
สหายะนะทอค โมถอน พุทธอน ทะลายะ ละสุณฺหาวยินฺจสันติ อิติปิ อิมินาวิญญูจะตัง พุทธ
โรสหายะ”

พูด 3 จบ แล้วเป่าลงบริเวณที่มีอาการ 3 ครั้ง แล้วท่องคาถาใหม่อีก 3 จบ แล้วเป่าลงอีก
3 ครั้งเหมือนเดิม

อาหารแสลงสำหรับโรคบาดทะยัก

อาหารพวกเนื้อสัตว์ต่างๆ เหล้า ของคาว ถ้ากินผิดแสดง จะปวดแสบร้อน ปวดมากขึ้น
แผลหายช้า

- ห้ามรับประทานอาหารจำพวกเนื้อทั้งปวง
- ห้ามรับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยว-หวาน
- ห้ามรับประทานอาหารคอง เหล้า เบียร์

อาหารที่รับประทานได้

- กบ ปลาช่อน ผักที่เป็นต้น (ไม่เป็นเถาเครือ)

การติดตามผล

สอบถามจากญาติ จากอาการของผู้ป่วยขณะรักษาหรือญาติมาตามให้ไปรี้อย

การสืบทอด

ยังไม่มี การสืบทอด ถ้าจะสืบทอดให้กับบุตรตนเองก็ต้องสอนให้คนอื่นก่อนแล้วให้คนที่ถูกสอนนั้นมาสอนบุตรของคนอีกที

ลักษณะของคนที่จะสืบทอด

- ใครก็ได้ที่สามารถรักษาข้อห้ามได้อย่างเคร่งครัด
- อยู่ในศีลธรรม

2. โรคคกเลือด

สมุนไพรที่ใช้	เทียนฉาย	1	กำมือ
	สะบักใหญ่	1	กำมือ
	โสนน้ำ	1	กำมือ

วิธีใช้ ถ้ามีอาการคกเลือดมากให้นำมาต้มใส่ปีป แล้วนำผู้ป่วยเข้ากระโจม ประมาณ 30 นาที หลังจากนั้นให้นำยามาฝนรับประทานจนกว่าจะหายปกติ ให้รับประทานจำนวนยามากขึ้นตามอาการจนกว่าจะดีขึ้น

ข้อห้าม รับประทานอาหารที่มีรสมัน

สรรพคุณ ขับเลือดร้าย ทำลายเลือดเสีย ฟอกเลือด รักษาประมาณ 15 วัน หายถ้าดูแลรักษาไม่ได้ก็จะแนะนำให้ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล

ยาสมุนไพร

1. เก็บเองที่หลังเขาภูพาน มีปัญหา คือ ขาดจะหมดไปแล้ว เช่น ยารักษาอาการคกเลือดมีคนมาเอาไปมากจนหมดแล้ว

2. ซื้อที่ตลาดลาวบึงคงหลวง หนองคาย นำยามาตัดเป็นท่อนเล็กตากแห้งไว้

ขั้นตอน

แต่งขั้น 5	1	ขั้น
ผ้าขาว	1	ผืน
ทองคำ	3	จบ

นั่งสมาธิ สืบต่อร่างทรงเพื่อดูว่าจะรักษาหายหรือไม่

อุปกรณ์ตั้งค่ายรักษา

คาย เงิน 12 บาท, ผ้าขาว 1 ผืน, จันท์ 5 1 จันท์, ดอกไม้ขาว 1 กุ้, ไข่ 1 ฟอง, เหล้าขาว 1 ขวด, ผ้าขาวม้า 1 ผืน, ผ้าถุง 1 ผืน

การรับการรักษา

เทียน 1 กุ้, ดอกไม้ 1 กุ้, เงิน 20 บาท

3. โรคไต

อาการ ปวดเอว, ปัสสาวะขาก, บวม

สมุนไพร

- หญ้าหางกระรอก	1	กำมือ
- แก่นต้นสับประรด	1	กำมือ
- หัวเอื้อง	1	กำมือ
- เถาว์นางนวล	1	กำมือ
- หัวหญ้าแฝก	1	กำมือ

วิธีใช้ ดมกับน้ำ 2 ส่วนเหลือ 1 ส่วน ดมให้สุกประมาณ 30 นาที (ถ้าดมยาไม่สุกจะมีอาการคันคอ) รับประทานแทนน้ำ

สรรพคุณ แก้ปวดเอว ปัสสาวะไม่สะดวก ปวดหลัง ปวดแสบ จะหายหลังจากรับประทาน 1 หมื้อ

ข้อห้าม

ห้ามรับประทานอาหารรสเผ็ด

จำนวนคนไข้

ประมาณ 20 รายขึ้นไป/ปี รักษาให้ทั้งที่บ้านและบ้านคนไข้ แล้วแต่กรณีไป จำนวนอาการที่มาหาหมอคือ บาดทะยัก คนไข้ส่วนมากจะเป็นวัยทำงานผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ถ้าเป็นเด็กจะเป็นอาการของคางทูม

2.2 นายแถม กุดกระแสง

คุณตาแถม กุดกระแสง เกิดปี พ.ศ. 2473 อายุ 79 ปี มีบุตร 8 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 9 หมู่ 7 ตำบลกุดปลาข้าว อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาหมอสมุนไพร

ได้รับการถ่ายทอดวิชาหมอชาพื้นบ้านจากพ่อตาและเรียนจากใบลาน รักษาโรคโดยใช้สมุนไพร โรคที่รักษาได้ คือ อาการไข้ไทฟอยด์, โรคทำมะลา เป็นหมอสมุนไพรรักษาผู้ป่วยมา 9 ปี

การสืบทอด ยังไม่มีการสืบทอดแก่ใคร

ข้อปฏิบัติตัว

- ถือศีลอย่างเคร่งครัด
- วาจาสุภาพ อ่อนโยน ไม่พูดหยาบ
- ปฏิบัติตามข้อห้ามของอาจารย์ คือ
 - งดเนื้อมังสวิรัติได้แก่ ฐู ช้าง ม้า ลิง เสือ สิงโต อีเกา แร้ง
 - งดสุรา
 - ไม่กินดิบ
 - ไปงานศพไม่กินอาหารในงาน
- วันศีลวันพระจัดตั้งขันธ 5 ขันธ 8 บูชาอาจารย์
- นั่งสมาธิ เดินจงกรม
- * ถ้าปฏิบัติผิดข้อห้ามจะมีอาการเจ็บปวดตามร่างกาย ปากพองเปื่อย

โรคที่รักษา

1. ไข้ตัวร้อน ร้อนใน
2. ไข้มือเย็น เท้าเย็น
3. ไข้ช็อคโบท หรือไข้หมากไม้ หรือไทฟอยด์ หรือไข้หลบ

การรักษา ภูษา

อุปกรณ์ 1. ดอกไม้ขาว	1	คู่
2. เทียน	1	คู่
3. เงิน	20	บาท(แล้วแต่จะให้)

การวินิจฉัย

1. ซักถามอาการเจ็บป่วย
2. เอามือแตะหน้าผากดูความร้อน

โรคที่รักษาด้วยยาสมุนไพร

1) ไข้ร้อนใน

สมุนไพร

- นาหอย(หอยทะเล แก้วย่าง)
- ทินจมน้ำ
- นมยา (หอยออกอยู่ตามหน้าผาที่มีน้ำไหลผ่าน)
- แสนปลาก้าง
- หนาวเคียนห้า

วิธีใช้

ฝนรวมกับน้ำสะอาด รับประทานแทนน้ำจนกว่าจะหายส่วนมากจะรักษา 1-2 วัน

ข้อห้าม

1. ห้ามอาบน้ำเย็น
2. งดอาหารแสลง กบ เนื้อสัตว์ใหญ่ต่างๆ ผักที่เป็นเครือ

2) ไข้มือเย็น-เท้าเย็น

สมุนไพร

- สะค้าน
- ดากวาง คาไถ้ คานกกด (ต้นไม้)
- พญามือเหล็ก
- ทำทนานนชุม
- จันทน์แดง,จันทน์ขาว

วิธีใช้ ฝนรวมกับน้ำสะอาด รับประทานแทนน้ำ

3) ไข้้ออกโชน (ไข้เวลาเดิมทุกวัน)

สมุนไพร

1. พริกไทย
2. เจริญปลาหมอ
3. การบูร

วิธีใช้

คัมกับน้ำ 2 ส่วนให้เหลือ 1 ส่วนแทนน้ำ

- ให้ยาสมุนไพรไปรักษาที่บ้าน ถ้าอาการดีขึ้นให้มารับยาไปรับประทานต่อ 2-3 วัน
- ในการเก็บขามีคาถาปลูกชาด้วย
- กรณีฝนชาเสร็จแล้วก่อนให้คนใช้รับประทานต้องมีคาถาปลูกชาก่อน

2.3 นายวรวิทย์ บุญแสน

นายวรวิทย์ บุญแสน เกิดวันที่ 12 ธันวาคม 2502 อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 9 ต.หนองผือ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ การศึกษา ม. 6 อาชีพหลัก ทำนา ค้าขายยาสมุนไพร ฐานะเศรษฐกิจปานกลาง รายได้ 20,833 บาท/เดือน จำหน่ายสมุนไพรตามตลาดนัดและจำหน่ายที่บ้าน

การศึกษาเกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้าน

เริ่มจากคุณปู่ถ่ายทอดวิชาสมุนไพรให้พ่อ พ่อก็ถ่ายทอดต่อให้ตนเอง โดยไปเก็บยา กับบิดา ตั้งแต่เด็กๆ ได้เรียนรู้ว่าเมื่อมีอาการไข้ตัวร้อนก็จะเอาต้นดอกก้านขอ ฝนใส่น้ำดื่ม พ่อค้าขายไม่มีใครรับซื้อ ตนเองรักษาหอย่านนั้นและใช้รักษาคนไข้ตั้งแต่ปี 2511 ได้เข้ารับการอบรมเพิ่มเติมจากหมอสสมบูรณ์ ลิ่มประเสริฐ จนได้รับตำแหน่งเป็นผู้จัดการร้านยาสมุนไพรบุญแสนเภสัช และมีความชำนาญด้านการใช้ยาสมุนไพร

การปฏิบัติตัว

1. รักษาศีล 5
2. ห้ามรับประทานมังสั 10
3. ห้ามรับประทานอาหารในงานศพ

โรคที่สามารถรักษาได้

1. โรคมดลูก
2. ริดสีดวงทวาร
3. โรคกระเพาะอาหาร
4. นิ้ว
5. เป็นงูสวัด

1. โรคมดลูก

อาการ

คันช่องคลอด ตกขาวมีกลิ่นเหม็น มีผื่นขึ้นเหลือง

ตัวยาสมุนไพรที่ใช้

เทียนทั้ง 5 โกฎทั้ง 5 ว่านชักมดลูก ว่านมหาเมฆ ผ่างแดง ย่านางแดง ยาหัว พญาช้างค้ำ ม้ากระต๊อบโรง มวยเลือด กำแพงเจ็ดชั้น

วิธีใช้

ต้มรวมกับน้ำให้น้ำท่วมยา ต้มนานประมาณ 30-45 นาที รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ เช้า-เย็น หรือรับประทานแทนน้ำ

อาหารแสดง

มะละกอ ปลาร้า ไก่ หมู อาหารทะเล

2. โรคติดเชื้อทางทวาร**อาการ**

ถ่ายลำบาก ถ่ายเป็นเลือด

ตัวยาสมุนไพรที่ใช้

ว่านทรหด โกฐหัวบัว โกฐสอ โกฐน้ำเต้า ผ่างแดง รากปลาไหลเผือก กำแพงเจ็ดชั้น
เพชรสังฆาต ไม้กระดุก

วิธีใช้

ต้มกับน้ำดื่มแทนน้ำหรืออบเป็นผงป้อนเป็นลูกกลอน รับประทานเช้า-เย็นก่อนอาหาร

อาหารแสดง

เหล้า อาหารคิบ ก้อยกุ้ง ก้อยปลา ปลาไหล

3. โรคกระเพาะอาหาร**อาการ**

หิวก็ปวด อิ่มก็ปวด ปวดท้อง จุกเสียด แน่นท้อง

ตัวยา

กฤษณา กระวาน ย่านางแดง เปลือกคันพูชา โกฐเขมา โกฐสอ ผ่างแดง

วิธีใช้

ต้มกับน้ำดื่มแทนน้ำหรืออบเป็นผงป้อนเป็นลูกกลอนรับประทานเช้า-เย็นก่อนอาหาร

อาหารแสดง

อาหารประเภทเนื้อและเหล้า

4. นิ้ว**อาการ ปัสสาวะปวดขัด****ตัวยา**

หญ้าหนวดแมว ชาข่อย เทียนทั้ง 5 ผ่างแดง พญาช้างคำ รากหญ้าคา หญ้าวงช้าง

วิธีใช้

ต้มดื่มเช้า-เย็น

ข้อแนะนำ

1. ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคหัวใจ
2. ยาที่ใช้หญ้าหนวดแมวต้มดื่ม 7 วัน พัก 2 วัน

การติดตามคนไข้

ติดตามกับญาติ ตัวคนไข้มาบอกเอง

5. เป้าวัด (ฐวัด)

อาการ

ตุ่มคล้ายเม็ดข้าวโพด ตุ่มใสๆ คันออกกร่อน เจ็บแสบเข้าข้างใน

สมุนไพรที่ใช้

หมาก พลุ แก่นคูณ สีสี่เสียด ปูนแดง

วิธีรักษา

เคี้ยวสมุนไพรให้ละเอียดบ้วนน้ำหมากทิ้ง 3 น้ำ แล้วเป่าลงใต้บริเวณที่มีอาการ พร้อม
ท่องคาถาร่วมด้วย เป่าเข้า-เย็นทุกวันจนกว่าจะหาย

อาหารแสลง ไก่ ปลาหลด

คาถาเป้าวัด นะโม 3 จบ

“ วัดตั้ง- นิก- ขะ- จิ- เขมิ -ปะ- ริ-วา- ตั้ง

วัดตั้ง-นิก- ขะ- จิ- เขมะ – ปะ- ริ-วา- ตั้ง

ท่องคาถาเป็นเลขที่ 3, 5, 7 จบ แล้วเป่าลงที่บริเวณที่มีอาการแรงๆ

6. เป้าคางทูม

สมุนไพร ปูนแดง มะนาว

วิธีใช้ ผสมปูนแดงกับมะนาวใส่ถุงมือให้เข้ากัน ทาบริเวณที่เป็นคางทูม พร้อมเป่าคาถา

คาถาเป้าคางทูม

ถ้าเป็นชายท่องลงห้า ถ้าเป็นหญิงท่องลงหี (ท่อง 3, 5, 7 จบ แล้วเป่า)

คาถาสำหรับชาย “ลงห้า ลงห้า ลงห้า ลงห้า” คาถาสำหรับหญิง “ลงหี ลงหี ลงหี ลงหี” โดย
ท่องเป็นจำนวนครั้งเลขที่แล้วเป่าลงบริเวณที่เป็นคางทูมแล้วแต้มปูนแดง

คำรักษฐวัด	- เทียน	1	คู่
	- คอกไม้	1	คู่
	- เงิน	12	บาท

คำรักษากลางชุม - เทียน	1	คู่
- ดอกไม้	1	คู่
- เงิน	1	บาท
ธูปไฟพรักษาโรค	ชุดละ 20	บาท

2.4 นายศรีสมร โพธิ์สม

นายศรีสมร อายุ 52 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 6 ตำบลกุดปลาเค้า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้าน

ได้เรียนรู้จากปู่ และพ่อโดยการติดตามเป็นลูกมือ เวลารักษาและเข้าป่าเก็บสมุนไพร

การปฏิบัติตัว

1. รักษาศีล 5
2. จำศีลทุกวันพระ
3. ไม่รับประทานอาหารในงานศพ
4. ไม่รับประทานมังสั 10 อย่าง
5. เก็บยาสมุนไพรช่วงเวลา 4 โมงถึงบ่าย 3 โมง

โรคที่รับรักษา

1. โรคกระเพาะ
2. โรคตับ

1. โรคกระเพาะ

การวินิจฉัยโรค

1. ชักถามประวัติการเจ็บป่วย
 - เป็นมากี่วัน
 - สังเกตดูสภาพร่างกาย ใบหน้า สีผิว
 - เคาะดูท้อง เสียงดังเหมือนเสียงกลองหรือไม่ ลมคั้นในท้อง

การรักษา โดยการใช้สมุนไพร

1. กำแพง 7 ชิ้น
2. ไม้ลุ่มน้อย
3. ไม้ขี้โพน

วิธีใช้

ต้มยาสมุนไพรกับน้ำ 1 ½ ขัน คั้นประมาณ 30-40 นาที รับประทาน 1 ถ้วยกาแฟ หลังอาหารเช้า, กลางวัน, เย็น

อาหารแสดงโรค

ของคอง เหง้า อาหารรสเค็มจัด รสเผ็ดจัด

ข้อควรระวัง

ผู้ป่วยที่เป็นโรคหัวใจห้ามรับประทาน

2. โรคตับ

อาการ ตัวเหลือง ตาเหลือง ท้องอืด

การวินิจฉัย

1. ชักถามประวัติการเกิดโรค
2. ตรวจดูสีนัยน์ตา
3. ตรวจดูสีผิว
4. คลำดูท้อง ท้องอืด จะมีก้อนแข็งได้กระดุกซี่โครงขวา

ยาสมุนไพรที่ใช้ มี 2 ประเภท ประเภทต้ม ไม่ต้ม

ประเภทต้ม จะเป็นรากไม้

ประเภทไม่ต้ม จะเป็นยางไม้

ในการจ่ายยาสมุนไพรจะถามคนไข้ก่อนว่าจะรับประทานประเภทไหน ก็จะจัดยาให้ไปรับประทานที่บ้าน

ประเภทต้ม สมุนไพรที่ใช้

1. พญาใบเขียว
2. คั้นขมิ้น
3. คั้นไผ่เฒ่า
4. ลูมน้อย

วิธีใช้

รับประทานครั้งแรก 1 มัด คั้นกับน้ำ 1 ½ ขัน คั้นนานประมาณ 30 นาที รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ 3 ครั้งหลังอาหาร

อาหารแสลงโรค

อาหารรสมัน เหล้า ของหมักดอง หน่อไม้ หอยทุกประเภท อาหารเผ็ด เป็รี้ยว ทุกประเภท

ราคาจำหน่าย ชุดละ 20 บาท

3. โดहितอง

* ประเภทไม้ดัม

1. ขางไม้ขาง
2. ไข่ไก่ดิบ

วิธีใช้

รับประทานวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น หลังอาหาร รับประทานติดต่อกัน 1 เดือน

ราคมนจำหน่าย ขวดละ 100 บาท

การติดตามผล

สอบถามจากญาติ คู่อการครั้งที่มารับยาใหม่

2.5 พระอาจารย์มหาธำราญ กตธโร

พระอาจารย์มหาธำราญมีชื่อเดิมว่านายธำราญ แก้วขอนแก่น อายุ 50 ปี เกิดวันที่ 1 มกราคม 2498 จบ ป. 4 จาก ร.ร วัดบ้านหนองแวง บ้านเลขที่ 199 ม.1 บ. นางาม อ.เมือง จ. กาฬสินธุ์ บวชเรียนเมื่อปี พ.ศ. 2511 บวชที่วัดธาตุเชิงชุม จ.สกลนคร ปัจจุบันจำพรรษาที่วัด บ้านทุ่งกระเดา อานาหารธรรม (ภาษาไทยน้อย) เขียนตัวธรรมได้

การศึกษาเกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้าน

มีความสนใจชอบในการรักษาช่วยเหลือผู้คน สืบทอดจากแม่ พ่อ ตั้งแต่เด็กๆช่วยพ่อเก็บ ยาสมุนไพรเป็นผู้ช่วยเหลือพ่อฝนยารักษาคนไข้ จนพ่อเสียชีวิตก็ได้รับมรดกห่อยาของพ่อมารักษา คนไข้ต่อไปเป็นเวลา 30 ปี มาแล้ว ได้รับการอบรมหมอยาสมุนไพรจากโครงการของกระทรวง วัฒนธรรมที่กรุงเทพฯ เรียนรู้ว่าต้นไม้มีอยู่ 4 แสนชนิดและ 1 แสนชนิดที่ใช้เป็นยาได้

อาการที่รักษาได้

- อาการปวดตามร่างกาย เช่น ปวดตามเส้น กล้ามเนื้อ
- อาการไข้ ตัวร้อน ร้อนใน ไอ เจ็บคอ
- อาการนอนไม่หลับ
- บำรุงหัวใจ
- นิ่ว
- เป่าถุงวัด
- แมลงกัดต่อย

การวินิจฉัย

- ซักถามอาการ สาเหตุการเกิดโรค สังเกตอาการ
- ดูสีผิว สีหน้า

การรักษา

- ฝนยาสมุนไพรทา ฝนสมุนไพรรับประทาน ทาตามเป่า

การถ่ายทอด มีลูกศิษย์ 3 คน

ลูกศิษย์ 2 คน อยู่บ้านคินจี อ.คำม่วน จ.กาฬสินธุ์ ลูกศิษย์อีก 1 คน เป็นเฒ่าที่มาให้รักษาอาการเป็นนิ้ว กระเพาะปัสสาวะ ปัจจุบันผู้ป่วยที่มาได้รับการรักษาบ่อยๆเป็นพวกที่มีอาการปวดตามตัว ปวดตามเส้น เอ็น กล้ามเนื้อ

1. ยาสมุนไพรรักษานิ้ว

เคียวโก่งป่า งาช้าง ไล่ปลาฝาน้ำจืด เขากวางชี กระดุกบ่างร้ว หอยหิน

วิธีใช้ ผ่นผสมกับน้ำมะนาว รับประทานแทนน้ำ รับประทาน 1 วัน ทำให้นิ้วหลุดออกมาเป็นขาสลายนิ้ว

2. ยาสมุนไพรแก้ไข้ร้อนใน

จันทร์แดง จันทร์หอม หนาวเดือนห้า รากหมาขู๋

วิธีใช้ ผ่นกับน้ำดื่มแทนน้ำ

3. ยาสมุนไพรแก้อาการปวดตามร่างกาย ประดงต่างๆ

เถาว์สะค้าน เปลือกตะไคร้ต้น รากคันไทรน้อย ต้นกันครก ประดงแดง กำลึงเสือโคร่ง ผางแดง กาฝากไม้บก กาฝากไม้รัง ประดงเหลือง

วิธีใช้ ผ่นกับน้ำดื่มแทนน้ำ

4. ยาสมุนไพรแก้ไข้

รากหมาขู๋ รากมะแว้ง รากมะเขือคั้น

วิธีใช้ ผ่นกับน้ำดื่ม

2.6 นายนา ปรงเรณู

นายนา ปรงเรณู อายุ 85 ปี สถานภาพ หม้าย มีบุตร 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน เกิดวันที่ 10 กรกฎาคม 2462 ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 11 ต.สงเปลือย อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้าน

ตัวเองมีอาการถ่ายเป็นเลือด คับ มีคั้งเนื้อออกมาไปรับการรักษาที่ รพ.ศูนย์ขอนแก่น หมอแนะมาให้ผ่าตัดแต่ตัวเองปฏิเสธ ไปหาหลานที่เรียนหนังสือที่บ้านคอนข่านาง จ.ขอนแก่น หลานชื่อยาสมุนไพรมาคัมให้รับประทานยาสมุนไพรมัลละ 50 บาท คัมรับประทาน 4-5 วัน อาการดีขึ้น เลือดหยุดไหล และหายเป็นปกติ และกลับมาอยู่บ้านมีคนให้พาไปรับยามากินหลาย คนก็เลย พบว่าอาการดีขึ้น ตัวเองจึงไปติดต่อขอเรียนวิชาด้วย ไปหาอาจารย์ 5 ครั้ง ท่านจึง ถ่ายทอดให้จ่ายค่าเรียน 1,500 บาท อาจารย์สอนด้วยและสอนคาถาให้กลับมาหาสมุนไพรมา จำหน่ายต่อไป มิได้โฆษณาขายยาสมุนไพรแต่คนไขมาซื้อเองที่บ้าน จำหน่ายคอนแรกมัลละ 20 บาท แต่ปัจจุบันมีแค่ญาติมาซื้อก็เลยขายมัลละ 10 บาท เพราะยาสมุนไพรหาเก็บได้ตามหมู่บ้าน ไม่ได้ไปหาเก็บไกลๆ

การถ่ายทอด

ได้ถ่ายทอดให้บุตรสาวไว้แล้ว และบุตรสาวก็สามารถจัดยาจำหน่ายยาสมุนไพรด้วยตนเอง มีลูกศิษย์อีกคนอยู่ที่ จ.เชียงราย

โรงที่รักษาได้ คือ โรคริดสีดวงทวาร

รักษาโรคริดสีดวงทวาร

อาการ

ถ่ายลำบาก ถ่ายเป็นเลือด คับ มีคั้งเนื้อ

สมุนไพรที่ใช้

ไม้โพธิ์ศรี ไม้ตะคอง รากหญ้าคา ว่านริดสีดวงทวาร พร้อมกับคาถาบูชา

วิธีการใช้

คัมกับน้ำพวยออกสีรับประทานแทนน้ำ รับประทานยา 1-5 ชุด แล้วแต่อาการ กรณีอาการริดสีดวงมีคั้งเนื้อออกมาจะไม่รับรักษา

อาการแสดง

ปลาไหล ปลาหลด กุ้ง ไก่งวง

2.7 นายบัวลา ชินโสม

คุณตาบัวลา ชินโสม เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 13 กันยายน 2480 อายุ 69 ปี สมรสกับนางจ่าย ชินโสม มีบุตร 3 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 34/2 หมู่ที่ 9 ต.สงเปลือย อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

การศึกษาเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกุศบอวิทยาสาริม สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ดี หลังจากนั้นเมื่ออายุ 20 ปี ได้บวชเรียน 5 พรรษา จนได้นักธรรมโทจึงสึกออกมา

อาชีพการเกษตรทำนาเป็นหลัก และเนื่องจากคุณตาบัวลามีฝีมือด้านช่างหัตถกรรมจึงทำหัตถกรรมไม้ไผ่เป็นอาชีพเสริมรายได้ครอบครัว เช่น สานกระติบข้าว สุ่มไก่ ข้องใส่ปลา เป็ดเล็ก สานแห สานสวิง ขึ้นภูเขาหาผักป่า เช่น ผักหวาน หมอไม้ และสมุนไพรมาขายเล็กๆน้อยๆ เพื่อเป็นค่ายังชีพและค่าขนมให้หลานนอกจากนั้นก็รับจ้างอื่นๆทั่วไปเพื่อหารายได้เสริม

ฐานะทางเศรษฐกิจ คุณตาบัวลามีที่นาอยู่ 4 ไร่ ข้าวที่ได้ในแต่ละปีส่วนใหญ่จะไม่พอกิน และยังคงเลี้ยงดูหลานอีก 2 คน การใช้ชีวิตในพื้นที่ ช่วงทำนาใช้ชีวิตอยู่ในท้องนา หลังเก็บเกี่ยวจะทำงานหัตถกรรมไม้ไผ่เป็นหลัก และขึ้นภูเขาหาผักพื้นบ้าน หาของป่า และเก็บสมุนไพร ถ้าหากมีผู้ป่วยมาหาที่บ้านก็จะรักษาให้หรือถ้ามาตามให้ไปรักษาที่บ้านก็จะไปดูที่บ้าน

การศึกษาเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน

คุณตาเมฆ ชินโสม ซึ่งเป็นพ่อของคุณตาบัวลา เป็นหมอพื้นบ้านที่ให้การรักษาผู้ป่วยที่หลากหลาย โดยใช้สมุนไพร (ยาฮากไม้ชุ่ม) กาฉา หมอธรรม หมอเป่า ซึ่งภูมิปัญญานี้ได้ถูกถ่ายทอดให้คุณตาบัวลาผู้เป็นบุตรมีแรงจูงใจอยากจะได้เรียนจากพ่อเนื่องจากว่า อยากจะดำเนินรอยตามพ่อ คือ การเป็น “หมอพื้นบ้าน”

เริ่มตามพ่อไปหาฮากไม้ ฝนยาช่วยพ่อตั้งแต่อายุ 10 กว่าปี การเรียนรู้จะไม่มีหนังสือหรือตำราใดๆนอกจากการฟังที่พ่อบอก หลังจดจำไว้ และสังเกตแรกๆก็จำได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่เมื่อมีการเข้าป่าหาซากกับพ่อบ่อยๆก็จำได้ นอกจากนั้นพ่อยังสอนคาถาเป่ารักษาคนไข้ให้ด้วย

การรักษาคนไข้ ได้เริ่มรักษาเมื่ออายุ 40 ปี รักษาแล้วผู้ป่วยหายจากโรคที่เป็นอยู่ รู้สึกดีใจและภูมิใจ จึงรักษามาเรื่อยๆลองผิดลองถูกเพื่อหาประสบการณ์ให้ตัวเอง

การสะสมความรู้และประสบการณ์ในการเป็นหมอพื้นบ้านหลังจากได้เรียนรู้จากพ่อแล้ว ไม่ได้มีการอบรมในโครงการอื่นๆอีกเลย และไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มหมอพื้นบ้านกลุ่มใด เนื่องจากไม่มีโอกาสและไม่มีเวลาที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้แต่คุณตาบัวลาก็เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการหาประสบการณ์จากผู้ป่วยที่ตนเองรักษา แล้วสังเกตอาการว่าได้ผลหรือไม่ เพื่อพัฒนาการรักษาด้วยตัวเอง

การถ่ายทอดความรู้

ได้มีการสืบทอดความรู้ให้แก่ คนในละแวกบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งขณะนี้ มีประมาณ 10 คน ที่ให้คาถาเป่าไปแล้ว เขาจำได้นำไปปฏิบัติตัวตามที่บอกแล้วไปรักษาผู้ป่วยได้

แล้ว คาลาที่ให้เป่าเป็นคาลาเป่ารักษาเด็กร้องไห้ เป่าผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวดทั่วตัว ที่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของผีต่างๆซึ่งลูกศิษย์ทั้ง 10 คนเท่าที่จำได้ มีดังนี้

- นายสี บุ่งทุม อยู่บ้านนาวิ ค.สงเปลือย
- นายวัน ศรีเครือ อยู่บ้านคงหมู ค.กุมเก่า
- นายกุล ศรีมั่ง บ้านหนองแสง ค.สงเปลือย
- นายเหนม สุนทะ บ้านม่วงไข่ ค.กุมเก่า
- นายถิ ศรีมูล บ้านคงหมู ค.กุมเก่า

ส่วนลูกศิษย์ที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาให้นั้น จะต้องมีลักษณะเป็นคนน่าเชื่อถือ หนักแน่น รักษาฮีต รักษาครอง ของความเป็นหมอพื้นบ้านได้ ดังคำพูดที่ว่า “เพอรักษาฮีตของหมอได้จึงเฮื้อ” หมายถึงใครที่รักษาจรรยาบรรณของหมอได้จึงจะถ่ายทอดความรู้ให้มีคุณธรรม ไม่เกินครูบาอาจารย์ มีความตั้งใจอยากจะเรียนรู้ และคำนับรอยตามครูบาอาจารย์

ข้อปฏิบัติตัวในการเป็นหมอ

การเป็นหมอพื้นบ้านจะมีข้อปฏิบัติตัวที่เคร่งครัด เหมือนๆกัน คือ วันศีลดับและศีลเพ็ง จะต้องครอบครูบาอาจารย์ โดยจัดขันธ 5 บูชา ไม่กินอาหารและน้ำบ้านงานศพ เนื่องจากจะผิดของและขล่า เนื้อหนังมังสา เช่น ม้า ช้าง ลิง งู แมว สุนัข กา นกเค้าแมว เสือ สิงโต

ความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน

ความรู้ความสามารถในการรักษาคนป่วยของคุณตาบัวลา ส่วนใหญ่ที่รักษามีดังนี้

- อาการปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ ตกขาวในผู้หญิง โรคหนองใน และเลือดจาง โดยใช้สมุนไพร การเป่า

- อาการตาแดง ถอนพิษร้อน คือ ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก เป่าฝี โดยการเป่า

แบบแผนการรักษา

ในการให้การรักษาโรค ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว แต่ส่วนใหญ่จะเริ่มด้วยเมื่อผู้ป่วยถือดอกไม้ และเทียนคู่ พร้อมเงินค่าคายมาให้แล้ว จะถามอาการและฟังผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟัง พร้อมกับสังเกตดูสีหน้า ท่าทาง และสัมผัสดูในกรณีที่มีอาการเจ็บปวด เพื่อหาสาเหตุของการป่วยจากนั้นก็ตัดสินใจว่าเป็นอะไร แล้วให้การรักษา โดยถ้าเป็นถ้าเป็นสมุนไพรก็จะฝนยาให้ ถ้าในกรณี “อยู่กรรม” หรือจัดยาให้ไปดื่มกินที่บ้าน และการรักษาในรูปแบบของการเป่า ได้แก่ เป่ารักษาอาการปวดจากการกระทำของผี หรือเป่าตาแดง,ถอนพิษไฟไหม้น้ำร้อนลวก

เมื่อให้การรักษาไปแล้ว ก็มีการติดตามผลการรักษาด้วย โดยการไปเยี่ยมที่บ้านในรายที่เป็นหญิงหลังคลอดกำลังอยู่กรรม หรือผู้ป่วยมาหาที่บ้านเพื่อเป่าซ้ำหรือฝนยาไปกินต่อ ก็จะถามว่าอาการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วย

1. สมุนไพร (ชาสมุนไพร)

สรรพคุณ เป็นยาเย็น อยู่กรรมของหญิงหลังคลอด ห่อยาประกอบด้วย

- เห็ดแดง , เห็ดพิมาน
- ชาไม้ มีหลักๆ คือ ก้ามปู หูกวาง ก้อมเลือด
- หอยต่างๆ
- หินต่างๆ

2. การเป่า ขั้นตอนการรักษา

- ผู้ป่วยนำดอกไม้เทียนคู่มาหา พร้อมเงินค่าการรักษา 12 บาท
- ถามผู้ป่วยๆเล่าอาการที่เป็นให้หมอฟัง
- หมอจะมอส่องเทียนเพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วยเมื่อรู้สาเหตุแล้วจะ เป่ารักษาโดยใช้

คาถาเป่า คาถาเป่าผี “ โอม ผีปลาคือให้สูท้อกันลงเมอหนอง ให้สูด้วยดอกไม้ โอมสะขมเผือก” (เป่า 3 ครั้ง)

2.1 คาถาเป่าตาแดง ขั้นตอน

- ผู้ป่วยใช้ดอกไม้เทียนคู่และเงินค่าขาย 12 บาท
- ใช้กระเทียม 7 กลีบใส่ในค้ายรักษาด้วย
- หมอจะใช้กระเทียมในค้ายเดี่ยวพร้อมกับท่องคาถาในใจ และอธิฐานให้ผู้ป่วยหาย
- เป่าคาถา 3 ครั้ง

คาถาเป่า “ ปติสังฆะโย นิโสเจียะรัง บินทะปัดตั้ง ปติสังฆะโย นิโสเจียะรัง ปติเสวา มิ(เป่า 3 ครั้ง)

2.2 คาถาเป่าถอนพิษไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

- อมเกลือ พร้อมท่องคาถา
- เป่า 3 ครั้ง

คาถาเป่า “ปติสังฆะโย นิโสเจียะรัง มิงไปญยัง ปติสวามิ” (ท่องคาถา 3 เที้ยว แล้วเป่าพร้อมกับเกลือ 3 ครั้ง)

2.8 ยายน้อม ศรีมูล

คุณยายน้อม ศรีมูล หรือยายวัด ซึ่งชาวบ้านเรียกตามชื่อของลูกคนโต เกิดเมื่อเดือน มีนาคม ปี พ.ศ 2475 รวมอายุได้ 74 ปี เป็นบุตรคนที่ 3 ของนางคำยอน และผู้ใหญ่วรรณ สมบัติ ภูธร ซึ่งนอกจากเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วยังเป็นหมอยาพื้นบ้านด้วย

คุณยายน้อม สมรสกับคุณตานะ ศรีมูล มีบุตรด้วยกัน 6 คน ชาย 4 คน หญิง 2 คน ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 5 ตำบลสงเปลือย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีบุตรชายที่รับราชการครูเป็นผู้ดูแล ส่วนลูกๆคนอื่นนั้นต่างก็มีครอบครัวและแยกย้ายบ้านเรือนออกไป

การศึกษา คุณยายเข้าเรียนที่โรงเรียนกุบอดวิทยาเสริม จบชั้นประถมปีที่ 4 สามารถอ่านหนังสือได้ดี แต่เขียนหนังสือได้ไม่ค่อยดีนัก และไม่ได้ศึกษาต่อที่ไหนอีกเลย เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีขิมให้ผู้ใหญ่เรียนหนังสือ ประกอบกับหนทางการคมนาคมที่จะเดินทางไปเรียนหนังสือในเมืองไม่สะดวก

ปัจจุบันคุณยายวัดมีอาชีพขายของชำเล็กๆน้อยๆอยู่บ้านเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้โรงเรียน ขายของง่าย ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจพออยู่พอกิน ไม่มีหนี้สินใดๆเลย ประกอบกับการที่ลูกชายที่รับราชการครูและยังไม่แต่งงานเป็นผู้ดูแลคุณยายอย่างดี ทำให้คุณยายมีเวลาในการใช้ชีวิตในแต่ละวันส่วนใหญ่จะอยู่ในบ้าน ไม่ค่อยได้ไปไหน นอกจากจะมีคนมารับไปธุระ ถ้าหากมีผู้ป่วยมาหาที่บ้านก็จะฝนยาสมุนไพรให้ไปกินที่บ้าน หรือเป่ารักษาให้ นอกจากนั้นบทบาททางสังคมของคุณยายน้อม ยังเป็นผู้นำทางศาสนาในการสวดมนต์ไหว้พระ ถ้าหากไปจำศีลวัด และทำพิธีกรรมทางศาสนา

การเรียนรู้เกี่ยวกับหมอยาพื้นบ้าน

คุณยายน้อม ศรีหาดา เรียนรู้การเป็นหมอเหยาจากพ่อ คือ ผู้ใหญ่วรรณ สมบัติ ภูธร ซึ่งเป็นหมอยาสมุนไพร หมอเป่า หมอธรรมไล่ผี รักษาผู้ป่วย เมื่อคุณยายน้อม อายุ 10 กว่าปี พ่อจะสอนเทคนิคการฝนยา สอนคันไม้ที่เป็นยา บอกวิธีการเก็บยาและคาถาการเก็บยาให้ คุณยายน้อมก็ไม่ค่อยสนใจนัก แต่ก็ช่วยพ่อมาเรื่อยๆต่อมาพ่อตาย ห่อยาฮากไม้จุ่ม 2 ห่อ ได้รับการแบ่งปันโดย 1 ห่อให้น้องชายและอีก 1 ห่อให้คุณยายน้อม แต่ไม่ได้ใช้รักษาผู้ป่วย เมื่อมีการรื้อบ้านเก่า ห่อฮากไม้จุ่มของคุณยายน้อมหายไป จึงเอาห่อยาฮากไม้ที่ได้รับการคดทอดจากพ่อมาให้คุณยายน้อมฯจึงเก็บไว้ ต่อมาเมื่อผู้ป่วยมาถามหาของของผู้ใหญ่ศรีอยู่เรื่อยๆ คุณยายน้อมจึงเอาห่อยานั้นมาฝนให้คนป่วยๆหายจากอาการที่เป็น จึงทำการรักษาผู้ป่วยตลอดมาจนทุกวันนี้ มีผู้ป่วยมาหาคุณยายเฉลี่ยวันละ 1 คน

นอกจากผู้ป่วยมาเอายาฝนแล้วคุณยายยังเป่าคางทูม เป่าผี เป่าเด็กร้องไห้ และเป่าให้ผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวดตามตัวที่มาจากสาเหตุการกระทำของผีด้วย

การสะสมความรู้และประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยของคุณยายนั้น หลังจากที่ได้รับรู้จากที่พ่อถ่ายทอดให้แล้วก็ไม่ได้รับการอบรมจากใครอีกเลย และไม่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากกลุ่มหมอฟันบ้านที่โหนด นอกจากตนเองได้มีการให้การรักษาผู้ป่วยเป็นการสะสมประสบการณ์ด้วยตนเอง

การถ่ายทอดความรู้หมอฟันบ้านของคุณยาย ยังมีผู้สืบทอดไม่มากนัก เนื่องจากไม่มีใครสนใจอยากจะเรียน เพราะถ้าเรียนไปแล้วกลัวว่าจะปฏิบัติตามข้อห้ามไม่ได้ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่ากลัวงลาไม่ได้ ถ้าขี้กลัวและรักษาวิชาไม่ได้จะเป็นปอบ แต่คุณยายก็พยายามถ่ายทอดอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีโอกาสและผู้นั้นสามารถรับความรู้ได้ เช่น เวลาไปนอนจำศีลที่วัดในวันพระ จะมีญาติโยมไปนอนวันละ 20-30 คน คุณยายจะสอนให้และมียาสมุนไพร ศรีหาคา อยู่บ้านกุดบอดสามารถนำคาลา เป้า แด้มคางทุม ฝั บวม รักษาคนไข้ได้ ยายน้อมก็สอนต้นไม้ที่เป็นยารักษาอาการเจ็บหู ให้แก่ลูกสาวคนที่ 3 แต่ยังไม่สามารถใช้รักษาผู้ป่วยได้

ในส่วนของผู้ที่จะมารับการถ่ายทอดความรู้ได้นั้น คุณยายบอกว่า ควรจะเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามข้อห้ามของครูบาอาจารย์ได้ ไม่นอกกริคนอกรอยของหมอ ถือว่าใช้ได้

ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหมอฟันบ้านของคุณยายสามารถรักษาผู้ป่วยที่มีอาการไข้ด้วยสมุนไพร (ยาซากไม้จุ่ม) อาการเจ็บหูด้วยสมุนไพรเคี้ยว เป้า แด้ม รักษาอาการคางทุม ฝั บวม อาการเจ็บปวดตามร่างกาย ที่มาจากสาเหตุการกระทำของผี เป้าเค็กร้องให้

จากคำบอกเล่าของคุณชัยสิทธิ์ พลกล้า หมอนามัย ถอ.บ้านกุดบอด กล่าวว่า “ผมก็ไปหาหมอฟันบ้านเหมือนกัน ลูกผมร้องไห้ไม่หยุดซักที ทำอย่างไรก็ไม่หยุด พาไปหาหมอฟันบ้าน เป้าให้ จึงหยุดร้องไห้

แบบแผนวิธีการบำบัดโรค

เนื่องจากยายน้อมมีอายุมากแล้ว รูปแบบการให้บริการจึงเป็นการช่วยเหลือแบบญาติพี่น้อง เมื่อมีปัญหาและไม่มีทางเลือกอื่นก็มาหาที่บ้าน เพื่อขอรับยาฝน ยาแก้เจ็บหู และเป้าคางทุม เป้าแก้เจ็บปวดตามตัว และเป้าเค็กร้อง ส่วนค่ารักษานั้นจะเป็นการเสียค่าค่ายรักษาแล้วแต่จะให้ เช่น 5,10,20 บาท หรือในบางคนถ้าไม่มีเงินก็ไม่เอา มีเพียงดอกไม้มัธยมคู่ (ดอกไม้ม้าขาว 1 คู่ และเทียน 1 คู่) มาหาคุณยายก็รักษาให้โดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ

กระบวนการบำบัดรักษาโรค

กระบวนการบำบัดรักษาโรคของยายน้อม จะเริ่มต้นด้วยการที่ผู้ป่วยหรือญาตินำดอกไม้เทียนคู่มาหาที่บ้านแล้วเล่าอาการที่เป็นอยู่ให้ฟัง และคุณยายก็จะสอบถามอาการเพิ่มเติม ในกรณีที่ไม่มีผู้ป่วยมาด้วยก็จะฝนยาให้ไปกินที่บ้าน ถ้ายาหมดญาติก็จะมาเอายาไปกินต่อ พร้อมกันนั้นคุณยายก็จะถามอาการเพื่อเป็นการติดตามผลการรักษาด้วย กรณีที่มีผู้ป่วยมาด้วย หลังจากฟังผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟังแล้ว คุณยายจะดูโดยการสัมผัส พร้อมกับถามอาการไปด้วย จากนั้นก็จะพิจารณาว่าเป็นอะไร แล้วจึงฝนยาให้ไปกินที่บ้าน การติดตามผลการรักษาก็จะถามจากญาติมาเอายาต่อ ซึ่งยาสมุนไพรที่ผู้ป่วยมาเอาบ่อยๆคือยาฝนซากไม้จุ่ม แก้อาการไข้และยาแก้อาการปวดหู

โรคที่รักษาได้

1. ห่อซากไม้ชุ่ม แกะใช้ ประกอบด้วย

- ซากยาสมุนไพรหลากหลายชนิด ที่มีหลักๆ คือ มวยเลืด ประคดต่างๆ กาฝากคันงาน
เครือ ฯลฯ

- หอยชนิดต่างๆ เช่น หอยเกล็ด หอยเลื้อย หอยทะเล
- หินต่างๆ เช่น หินดำ หินแดง ฯลฯ
- กระดุกสัตว์ เขาสัตว์
- เขี้ยวสัตว์ เช่น เขี้ยวหมูตัน (เขี้ยวหมูป่า) เขี้ยวจระเข้
- ลูกหมากต่างๆ เช่น หมากเครือ หมากเลี้ยว

2. สมุนไพรแก้อาการปวดหู

- ใช้เปลือกคันมา ผ่นกับหินให้พอขุ่นๆแล้วเอาตำลึงขุบยาสมุนไพรใส่หูข้างที่เจ็บ
- คันมา เป็นคันที่ขอบตามโคก หรืออยู่ตามหัวไร่ปลายนา ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในแถบ

หมู่บ้านอีสาน

วิธีการเก็บเอาตัวนี้

จะเก็บช่วงเช้าหรือบ่ายก็ได้ แต่ในช่วงที่เก็บจะไม่ให้เงาตัวเองบังคันยา และก่อนเก็บยาจะ

ท่องคาถาปลุกยาก่อน

คาถาปลุกยา

“โอม! ขลุๆ ปุกซากไม้เอื้อดุก ปุกซากยาเอื้อตัน ซากไม้หนีไปทางอื่นกะเอื้อมา หนีไป
เม็งถึงกาคะเอื้อมาซอด มาซอดแล้วกะเอื้อมันเจ็ดมันยา”

ในกรณีการรักษาโดยการเป่า ขึ้นตอนในการรักษาก็จะคล้ายๆกับการรักษาด้วยสมุนไพร ที่
ต่างกันคือ วิธีการรักษา คือ ใช้การท่องคาถาเป่า และเมื่อเป่าเสร็จแล้วจะผูกแขนด้วยด้ายสีขาวใน
รายที่เป่าเล็ก

3. วิธีการเป่ารักษาคางทูม ฝี และ อาการบวมตามร่างกาย

- แด้มปูนแดง หรือปูนขาวรอบๆบริเวณที่บวมไว้ แล้วท่องคาถาว่า “สะธัธ พุทธ สัม มา
สัมโต หะระอะโต ะ ระ ะ สะ สะวะคัตโตโมนะ” ท่องเสร็จแล้วก็พูดว่า “ผู้เฒ่าเป่าปูนแดง ผู้แส
เป่าปูนเปลือก ความกูเจ็บปานฉื่อน ความกูช้อนปานท่อนทองแดง โอม กะแด็บ โอมกะแด็บ
แจบตะมับ” พูดเสร็จแล้วเป่า 3 ครั้ง

4. เป้ารักษาอาการปวด

ผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวดทั่วร่างกาย เมื่อรักษาโดยวิธีการทางแผนปัจจุบันแล้วยังไม่หาย ชาวบ้านเชื่อว่าเกิดจากสาเหตุที่มาจากการทำงานของผีต่างๆ ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นผีอะไร จะลองเป่าคู่ดำ เป็นการกระทำของผีอาการเจ็บปวดก็จะหาย ดังนั้นการรักษา ก็จะหาหมอพื้นบ้านที่เขามีประสบการณ์ในการรักษา และมีคาถาเป่าผีด้วย อาการดังกล่าวจึงจะหาย

คาถาเป่า

“โอม ผีอยู่หน้า ผีอยู่ฟ้าฮ้องบน กูเขอะจากหมูนอกกูเขอะทะเลาะออกไป โอมพะแสง เต็งโฮผีทั้งค่าย โอมสะฮับเหละเป่าเพรียง!” พูดเสร็จแล้วเป่า 3 ครั้ง

5. เป้ารักษาอาการเด็กร้องไห้ (เป่าแฮด)

เด็กทารกที่ร้องได้ไม่หยุด ร้องโยเย โดยไม่รู้สาเหตุให้กินยาแผนปัจจุบันที่เข้าใจว่า ท้องอืด แต่ก็ยังไม่หาย และจะร้องได้มากมายในวันคืน คุณยายน้อมบอกว่าเกิดจากแฮด คือวิญญาณ หรือผีมาหยอก ซึ่งอาจจะเป็นวิญญาณของคนหรือสัตว์ที่ตายแล้วมาหยอกหรือมากระทำต่อเด็ก ซึ่งต้องเป่าแฮดจึงจะหาย

คาถาเป่าแฮด

“โอมแฮดฮุ้งแม่นแฮดง แฮดเป็นหมูแม่นแฮดนาค แฮดเป็นปราชญ์แม่นแฮดหมาโน แฮดไปเป็นแม่นแฮดผีบ้า แฮดจั่งจี้โอมสะฮับเป่าเพรียง (แล้วเป่า 3 ครั้ง)

เครื่องหาเกี่ยวหอนเคาะ แฮดหอกและแฮดเห็น แฮดเข็นแฮดจั่งแฮดเนี้ยว แฮดปากบิค แฮดปากเบี้ยว แฮดลิงแฮดค่าง แฮดจั่งจี้โอมสะฮับเป่าเพรียง (เป่า 3 ครั้ง)

2.9 นายเชย สุวรรณบุญ

นายเชย สุวรรณบุญ เกิดวันที่ 12 ตุลาคม 2480 อายุ 69 ปี ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านคำผ่าน ตำบลทรายมูล อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลฯ สมรสกับนางบาง สุวรรณบุญ มีบุตร 3 คน หญิง 2 คน ชาย 1 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 18 ม.10 ต.กุดสิมคุ้มใหม่ อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนบ้านคำผ่าน เมื่ออายุ 15 ปี ได้บวชเณรที่วัดบ้านคำผ่าน 1 พรรษา จากนั้นย้ายมาอยู่ที่วัดหลวง อ.พิบูลมังสาหาร ได้นักธรรมตรีและโทอยู่ได้ 2 พรรษา ค่อยย้ายไปอยู่วัดบ้านหนองหอย อ.พล จ.ขอนแก่น อยู่ 1 พรรษา จนได้นักธรรมเอก แล้วย้ายไปบวชพระที่ อ.เมือง จ.หนองคาย จึงย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่ เวียงจันทน์ ประเทศลาว อยู่ได้ 1 พรรษา จึงกลับมาสึกที่ จ.หนองคาย สามารถอ่านภาษาไทยน้อย และภาษาใบลานได้

ปัจจุบันประกอบอาชีพทำนา และทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริ ซึ่งทำตลอดปี เช่น ปลูกพริก ปลูกผัก เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้ครอบครัวดูงูเซยมีความมั่นคงในเรื่องอาหาร และสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนั้นดูงูเซยยังทำยาสมุนไพรเป็นลูกกลอนและทำเป็นมดๆไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริมไว้จุนเจือครอบครัวอีกด้วย ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจพออยู่พอกิน ไม่มีหนี้สินในกองทุนหมู่บ้าน

ในแต่ละวันดูงูเซยจะไปอยู่ที่นาเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการปลูกพืชผักต่างๆและเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา อยู่ตลอดปี และทำยาสมุนไพร นอกจากนั้นยังใช้เวลาบางส่วนให้กับชุมชนเนื่องจากมีบทบาททางสังคมหลายๆอย่าง เช่น เป็นประธานกรรมการพัฒนาอาชีพ ตำบลกุดสิมคุ้มใหม่และผู้นำทางศาสนา เป็นต้น

การศึกษาหมอมันบ้าน

ดูงูเซยเริ่มเรียนรู้หาสมุนไพรช่วงที่บวชเณร ได้มีการดื่มยาสมุนไพรให้กับญาติโยมที่มาเข้าวัดปีสตามธรรมเนียม โดยมีพระครูยาทานรัตน์เป็นผู้สอนซื้อต้นไม้แต่ละชนิด สรรพคุณทางยา ซึ่งดูงูเซยก็จะจดจำและปฏิบัติจริงโดยการเก็บสมุนไพร ดื่มสมุนไพรให้ญาติโยม และพระครูยาทานรัตน์ก็จะบอกเสมอว่าคนเป็นโรคภัยไข้เจ็บมากให้เรียนและจดจำไว้ ความรู้ที่ได้จะต้องได้ใช้แน่ๆ จึงเป็นแรงจูงใจให้ดูงูเซยสนใจที่จะเรียนรู้เป็นพิเศษ

เมื่ออายุ 21 ปีจึงได้สึกจากการบวชพระ ได้มาเรียนการฉีดยา เข้าน้ำเกลือกับหมอมเดิมซึ่งเป็นหมอมกลางบ้าน ให้การรักษาชาวบ้านที่เจ็บไข้ได้ป่วยในหมู่บ้านเนื่องจากในสมัยนั้นห่างไกลหมอแผนปัจจุบันและห่างไกลสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐ เช่น สถานีอนามัย โรงพยาบาล จึงจำเป็นต้องได้ใช้ความรู้ด้านสมุนไพร ผสมผสานกับการใช้ยาแผนปัจจุบัน

ต่อมาจึงเลิกการฉีดยาเนื่องจากราชการจะจับกุมชาวบ้านที่ให้การรักษาผู้ป่วยซึ่งถือว่าเป็นหมอเถื่อน ดูงูเซยจึงหันมาฟื้นฟูและเก็บเกี่ยวประสบการณ์ด้านสมุนไพรอย่างเต็มที่

ข้อปฏิบัติตัวในการเป็นหมอ

ทุกวันพระจะต้องจัดดอกไม้ขันธ 5 ขันธ 8 ขึ้นหิ้งเพื่อบูชาคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และคุณครูบาอาจารย์และงดอาหารประเภทเนื้อมังสา 10 อย่างไม่กินข้าวกินน้ำบ้านคนตาย

การถ่ายทอดความรู้หมอพื้นบ้าน

ได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้ลูกชายโดยสอนจากการปฏิบัติจริง เช่น สอนตำรายาที่มีสรรพคุณทางยา เทคนิคการทำยาสมุนไพร ที่ผ่านมายังไม่ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นเลย เนื่องจากไม่มีใครสนใจที่จะเรียนรู้

ความรู้ความชำนาญของหมอพื้นบ้าน

ผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วยที่มาหาลุงเซบ ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงหลังคลอด คือมาหาเพื่อที่อยากจะได้ยาสมุนไพรบำรุงน้ำนม และมาเอายาถ่ายพยาธิ ซึ่งจากการที่ผู้ให้บริการยาสมุนไพรฆ่าพยาธิของลุงเซบจะกล่าวขานกันว่าได้ผลมาก มีพยาธิออกมาหมดเลย และยาบำรุงน้ำนมแม่ลูกอ่อน ยังส่งไปใช้ที่ต่างประเทศด้วย เช่น ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย อเมริกา เยอรมันและลาว ซึ่งชาวบ้านที่ไปอยู่เมืองนอกตลอดลูกแล้วจึงให้ญาติส่งยาไปให้

นอกจากใช้ได้ผลในคนแล้ว ยาสมุนไพรของลุงเซบยังใช้ได้ผลในสัตว์อีกด้วย เช่น วัวควาย และหมูแม่ลูกอ่อนไม่มีน้ำนม สมุนไพรตัวเดียวกันกับใช้บำรุงน้ำนมของหญิงแม่ลูกอ่อน ยังใช้ได้ผลดีกับสัตว์ด้วย รวมทั้งสัตว์ที่ท้องเสีย เช่น ลูกหมู ลูกวัว ไก่ตี (ไก่ชน) ท้องเสีย เมื่อได้กินสมุนไพรตัวเดียวกันนี้จะได้ผลดีมากซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

ขั้นตอนในการทำยาถ่ายพยาธิ

- ใช้แก่นมะหาด
- หญ้าวัวเลีย
- ไม้คานกกด

สับคั้นรวมกันโดยใช้น้ำ 2 ถัง เคี้ยวให้เหลือน้ำ 1 ถัง เสร็จแล้วกรองใส่ไหทิ้งไว้ 3 วัน

ให้ตะกอนของสมุนไพรตกตะกอนนอนกัน

เทน้ำใสออก เอาตะกอนใส่ผ้าขาวห่อไว้พอสะเด็ดน้ำเอามาใส่พิมพ์อัดเม็ด ตากแดดให้แห้งแล้วสามารถนำไปใช้ได้

ยาบำรุงน้ำนม ประกอบด้วย

- แก่นไม้แดง
- แก่นมะหาด
- แก่นขี้เหล็ก
- ยาหัว
- ไม้จิก

- มวยเลือด
- อีแต้ลัมตุก
- คินซันมิหิ
- ไม้แสนเมือง

ทำเป็นเม็ลหรือทำเป็นมัดดัมกิน

กระบวนการรักษาผู้ป่วย

เนื่องจากลุงเซยไม่ได้ใช้คาถาในการรักษา ใช้แต่สมุนไพรเท่านั้น กระบวนการรักษาจึงแตกต่างจากหมอพื้นบ้านทั่วไป คือ ไม่มีการนำดอกไม้และเทียนธูปมาไหว้บอกกล่าวหมอ ก่อนที่จะทำการรักษาให้ กระบวนการรักษาจะเหมือนกับหมอพื้นบ้านคนอื่นๆ

2.10 นางผาง นิลปะกะ

คุณยายผาง นิลปะกะ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2469 อายุ 80 ปี เป็นบุตรคนที่ 2 ของนางมาลี และนายปู้ นิลปะกะ สมรสกับนายหลวย นิลปะกะ มีบุตร 10 คน เหลืออยู่ 8 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 2 คน ปัจจุบันพักอยู่บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 2 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

จบการศึกษาประถมปีที่ 4 ตอนแรกๆเรียนโรงเรียนวัด ต่อมาตั้งโรงเรียนกุศลิมวิทยาสาร ขึ้น จึงเข้าไปเรียนจนจบ ป. 4 แต่ไม่สามารถเขียนและอ่านหนังสือได้

ต่อมาเมื่ออายุ 50 กว่าปี จึงไปบวชที่วัดป่าอินทรมิตร จึงเรียนตัวธรรม และหัดอ่านหนังสือธรรมะ กับหลวงคาพรหม และครูบาสมจันทร์ ทำให้เกิดการเรียนรู้จนเขียนได้อ่านออก

เนื่องจากคุณยายผาง มีอายุมากแล้ว ลูกๆจึงไม่ให้ทำอะไร ให้อยู่ที่บ้าน ทำงานเล็กๆน้อยๆตามที่ตนเองชอบ ถ้าหากมีชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงมีปัญหาเล็กๆน้อยๆเกี่ยวกับเส้นก็จะจับเส้นให้ ในวันพระจะไปวัดทุกวัน ถ้าเป็นวันพระในช่วงเช้าพระภิกษุจะนอนจำศีลที่วัดทุกคืน

ปัจจุบันคุณยายผาง มีลูกชายและลูกสะใภ้เป็นผู้ดูแล ด้านเศรษฐกิจก็พอมีอยู่มีกิน คุณยายไม่มีหนี้สินลูกชายทำนามีข้าวพอกินตลอดปี ช่วงหลังเก็บเกี่ยวลูกสะใภ้จะหารายได้เสริมจากการทอดผ้าสี่เขา ซึ่งทำให้พออยู่พอกินที่ไม่ได้แตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป

การเรียนรู้หมอพื้นบ้าน

ในช่วงที่คุณยายผาง บวชที่วัดป่าอินทรมิตรนั้นได้มีโอกาสเรียนรู้การนวดจากแม่ชีโล ซึ่งแม่ชีโลนี้จะได้รับภูมิปัญญาการนวดจับเส้นจากพ่อ ทำให้มีความรู้เกี่ยวกับการนวดจับเส้นและจะมีผู้ป่วยมาขอให้แม่ชีโลจับเส้น รักษาอาการเจ็บป่วยให้ในช่วงที่ให้การรักษาผู้ป่วย คุณยายผางจะสังเกตและจดจำเส้นต่างๆที่แม่ชีโลจับเส้นให้ผู้ป่วยไว้

เมื่อแม่ชีโลเห็นว่าคุณยายผางสนใจการนวดจึงลองนวดจับเส้นที่หลังให้คุณยาย พร้อมกับสอนไปด้วยและคุณยายก็จะซักถามจุดต่างๆของร่างกายในการนวดรักษาผู้ป่วย สิ่งเหล่านี้จึงเป็นแรงจูงใจที่อยากจะได้เรียนรู้ นอกจากนั้นเห็นผู้ป่วยไปนวดกับแม่ชีโลทุกวัน และผู้ป่วยก็จะหายประกอบกับแม่ชีจะถามเสมอว่า เมื่อไหร่จะนวดได้ และให้ลองจับเส้นรักษาผู้ป่วยดู และก็สามารถทำได้ เรียนรู้ไปพร้อมกับปฏิบัติการไป ภายใต้อาการกำกับดูแลของแม่ชีโลผู้เป็นครูอยู่ได้ 1 ปี ลูกสาวคนเล็กจึงมาขอร้องให้กลับไปอยู่บ้าน

คุณยายกลับไปอยู่บ้านก็ไปรับจ้างที่โรงงานฝ้าย เห็นคนงานมีอาการเอวเคล็ด จึงจับเส้นให้และหายจากอาการเจ็บปวด หลังจากนั้นจึงเป็นที่รู้จักกันในโรงงานฝ้ายว่า ถ้าหาใครปวดหลังปวดเอว ฯลฯ ต้องให้ยายผางนวดจับเส้นให้ คุณยายผางจึงได้เป็นหมอนวดจับเส้นตั้งแต่นั้นมา

ถึงแม้อายุมากแล้วแต่การนวดจับเส้นคุณยายยังให้บริการอยู่จนปัจจุบันนี้ เพียงแต่ช่วงหลังๆผู้รับบริการจะบางลงไปบ้าง แต่ก็ยังถือว่าเป็นหมอนวดจับเส้น ที่หาตัวจับได้ยากในอาเภุนาคนี้

ปัจจุบันคุณยายผ่างยังไม่มีลูกศิษย์ ภูมิปัญญาซึ่งอยู่ที่ฝั่งคุณยายไม่มีการเขียนไว้เป็นตำรา เช่นเดียวกันกับที่คุณยายได้รับการถ่ายทอดความรู้จากแม่ชีไล ก็ไม่มีการถ่ายทอดจากตำรา แต่เป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ใช้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์

จากการบอกเล่าของยายผ่างบอกว่า “ทุกวันนี้ไม่มีใครสนใจเรียน เขาว่าล้าสมัยแล้ว แต่ถ้าเอะเลื้ดมาก็ให้จับเส้นให้แต่ไม่เรียน”

การเจ็บไข้ได้ป่วยที่มหายาคุณยายมากที่สุดจะมากด้วยอาการปวดตามตัว ขัดขอก ปวดเส้น ปวดเอ็น ตาม ขาและเข่า นอกจากนั้นยังมีการเป่าเด็กร้องไห้

แบบแผนวิธีการบำบัดโรค

เมื่อมีปัญหาสุขภาพเกี่ยวกับการเจ็บ ขัดขอกตามเนื้อตามเส้นต่างๆ ผู้ป่วยจะมหายาคุณยายที่บ้าน ดังนั้นรูปแบบการให้บริการจึงเป็นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง หรือเครือญาติ การมารับบริการนวดจึงใช้เพียงดอกไม้เทียนคู่รวมทั้งเงินค่าคายแล้วแต่จะให้ ถ้าไม่มีก็ไม่เอาจะรักษาให้ อย่างเท่าเทียมกันทุกคน

เมื่อหมอรับขันดอกไม้จากผู้ป่วยแล้วก็เท่ากับว่าตกลงรับการรักษาแล้ว จากนั้นคุณยายจะฟังผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟังว่าเจ็บปวดตรงไหน ทำอะไรมาจึงปวด และจะตรวจดูบริเวณที่ปวดและจับ/คลำดู แล้วก็จะให้การรักษาโดยการนวดจับเส้นให้จนเสร็จจึงนำคนนวดซ้ำ ซึ่งก็เท่ากับการติดตามการรักษาไปในตัวด้วย

รูปแบบของการรักษามีทั้งนวดจับเส้น เป่าใช้คาถาในกรณีเด็กมีอาการร้องไห้และผูกแขนด้วยฝ้ายขาว ซึ่งมีความเชื่อว่าการกระทำของผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษมากระทำต่อเด็ก

ขั้นตอนการเป่าเด็กร้องไห้

1. ผู้ป่วยนำดอกไม้วีเทียนธูปมาหาหมอ
2. หมอสังเกตและถามอาการจากพ่อแม่
3. ให้การรักษาโดยการท่องคาถาแล้วเป่า 1 ครั้ง
4. ผูกข้อมือ ด้วยฝ้ายขาว 7 เส้น

คำพูดผูกข้อมือเด็กร้องไห้

“ฮ้ายกวาดหน้าๆ คีกวาดเข้าๆ มื้อนี้เป็นมื้อสวรรค์วันดี วันเศรษฐีมุดโชค
แดนหลวงผู้รอเว้า แดนเฒ่าผู้รอคน ลูกฮักยังละเฮ้อกินแสง ลูกแพงยังละเฮ้อกินคำ ข้าวคัมได้
พาหาม ข้าวหลามได้พอบาบ เฮ้อสุมาตะภูมซา ผาเคี้ยวเอื้องเมิงฟ้าชูเคือนดาว เฮ้อคี่เสียบให้ลิ
ลอนหอนลิ้ว เฮ้อคี่เสียบแต่มีอนี้ละ” พูดจบท่องคาถาว่า “พุทโธเผือก รัมโมเผือก ตังโมเผือก
(เพี้ยงเป่า 1 ครั้ง)

2.11 นางหนูรอด กว้างสวาสดี

คุณยายหนูรอด กว้างสวาสดี อายุ 74 ปี เกิดปีวอก พ.ศ. 2475 บ้านเลขที่ 67 หมู่ 2 ต.คุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ การศึกษาจบ ป.4 ร.ร.กุคกว้างสวาสดีวิทยา ต.คุ้มใหม่ อ.เขาวง อ่านออกเขียนได้ดี ไม่มีโรคประจำตัว แต่งงานเมื่ออายุ 25 ปีกับ นายมงคล กว้างสวาสดี มีบุตร 15 คน ยังมีชีวิตอยู่ 8 คน หญิง 4 ชาย 4 อาชีพหลัก ได้แก่ ทอผ้า เศรษฐกิจ พออยู่พอกิน ลูกส่งเงินมาให้บ้าง อาศัยอยู่กับลูกสาวคนเล็กกับหลาน และเป็นสมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุ ต.คุ้มเก่า

ข้อปฏิบัติตัว ข้อห้าม

1. ห้ามลอดได้ทุนบ้านที่มีงานศพ
2. ห้ามรับประทาน ฐ ฐนัช ซากสัตว์ (กรณีที่ทำผิดจะทำให้ปากเปื่อย)

การสืบทอด

ได้รับการสืบทอดจากมารดา และมารดาได้สั่งไว้ห้ามสืบทอดให้ใครให้เก็บไว้ที่ตนเองเป็นคนสุดท้าย

แรงจูงใจที่ต้องสืบทอด

ตนเองอายุได้ 12 ปี มีอาการคุ่มเปื้อน พองตามตัวคันมาก เกาที่ใดก็จะเปื้อนที่นั่น เกาจนน้ำเหลืองไหลเลือดไหล ได้ตัดใบตองกล้วยโรยด้วยทรายแล้วนอนทับ แม่ได้นำหมอเป่าชื่อคุณคาบูก อยู่บ้านโคกมะลิมารักษายจนหาย แม่ก็เลยรับการสืบทอดไว้เพื่อรักษาต่อ ตนเองมีอาการอยู่ 2 ครั้ง แม่รักษาให้ก็หาย ไม่มีอาการอีก จึงได้สืบทอดไว้รักษาคนอื่นต่อไป และถ้าตนเองมีอาการก็จะเป่ารักษาเองเลย

ลูกศิษย์สืบทอดแล้ว 1 คน แต่เขาไม่นำไปใช้เลย สูญหายไปและไม่รับศิษย์อีกเลยแม่ไม่ถ่ายทอดจึงไม่สามารถรับคาถามาได้

รับรักษาคนไข้ตั้งแต่อายุ 20 ปี คาถาที่เป่าสามารถรักษาโรคได้ 32 อย่าง

อาการที่ผามารักษาได้

การเป่า

- คุ่มเปื้อน พองตามตัว คุ่มน้ำเหลืองไหล
- คุ่มคันแดง คุ่มพองหัวใสๆคุ่มใหญ่เล็ก
- เจ็บคอ

ค่ายที่รักษา

- ข้าว 5	1	ขัน
- ข้าวสุก	1	ผืน
- ข้าวขาว	1	วา
- เงิน	6	บาท

สมุนไพรที่ใช้

หมาก พู ปูนแดง แก่นคูณ ดินปลวก

วิธีใช้

เคี้ยวหมากให้แดง ท้องคาถาเป่าใส่บริเวณที่มีอาการ เป่าทุกวันเช้า-เย็น ทาด้วยดินปลวก

อาหารแสดง

อาหารเปรี้ยว อาหารหวาน ข้าวแดง แกงร้อน กินได้เฉพาะปลาช่อน กบเท่านั้น

วิธีการไปเฮดินปลวกมารักษา

อุปกรณ์ ข้าวหวาน	8 ภาชนะ (ก้อน)
ดอกไม้ป่า	5 คู่
ผ้าถุง	1 ผืน ถ้าผู้ป่วยเป็นหญิง
ผ้าขาว	1 ผืน ถ้าผู้ป่วยเป็นชาย
เงิน	3 บาท

เวลาไปเก็บปลวกต้องแอบไปเอามิให้ใครเห็น ท้องคาถาร่วมด้วยเก็บดินปลวกมา 2 ก้อน นำมาใส่ตาช 1 ก้อน ให้คนไข้เอาไปทาที่บ้าน 1 ก้อน เมื่อรักษาหายแล้วจะนำดินก้อนที่อยู่ใตย คิ่นไว้ที่เดิม คนไข้ต้องมารับการรักษาเวลาเช้า มารักษาตอนบ่ายไม่ดี จะทำให้หายช้า

การติดตามคนไข้

โดยการถามข่าวคราว ช่วงเวลาที่มีคนไข้มาก คือช่วงเดือนหกฝนตกใหม่

2.12 นางสาวคำมน แสนสินธุ์

นางสาวคำมน แสนสินธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2494 อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 1 ต.สงเปลือย อ.เขาวง จ.มหาสารคาม สังกัดสถานภาพโสด อยู่กับแม่ น้องสาวและหลานชาย

จบการศึกษาประถมปีที่ 4 ที่โรงเรียนบ้านหนองแสง ต.สงเปลือย อ.เขาวง จ.มหาสารคาม เมื่อปี 2540 เข้ารับการอบรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จากนั้นมาก็ช่วยงานด้านสุขภาพกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มาจนทุกวันนี้ หลังจากนั้นก็ได้มีการอบรมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาหมู่บ้านตนเอง เช่น อบรมอาสาสมัครแก้ไขปัญหาดัดฟันในชุมชน กับหน่วยงาน NGO อบรมอาสาพัฒนาชุมชนของกรมพัฒนาชุมชน อบรมการนวดแผนไทย กับโรงพยาบาลเขาวง อบรมการอนุรักษ์สมุนไพรและการฟื้นฟูหมอนพื้นบ้านกับหน่วยงาน NGO ซึ่งความรู้ที่ได้มาจากการอบรมก็ได้มีการนำมาช่วยเหลือและพัฒนาหมู่บ้านตนเองมาโดยตลอด จนได้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ ทั้งๆที่อยู่ใกล้เคียงและต่างประเทศ (ประเทศลาว) เช่น งานแก้ไขปัญหาดัดฟันโดยชุมชน ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก หลังเก็บเกี่ยวจะสานกระติบข้าวเป็นอาชีพเสริม

ฐานะความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจปานกลาง ไม่มีหนี้สินใดๆ พอกินพอใช้ ทำนาได้ข้าวพอกินในครอบครัว เหลือกินจะขาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะได้ขายทุกปี

การใช้ชีวิตในแต่ละวัน ส่วนมากจะทำงานให้กับชุมชน เช่น ไปช่วยเจ้าหน้าที่อนามัยในการให้บริการผู้ป่วยเบาหวาน งานด้านสาธารณสุขของ อสม. งานอาสาสมัครแก้ไขปัญหาดัดฟัน โดยการเป็นวิทยากรหลักในการอบรมแกนนำอาสาสมัครป้องกันและแก้ไขปัญหาดัดฟันให้แก่หมู่บ้านต่างๆ สร้างเครือข่ายและเยี่ยมบ้านผู้ป่วยเอดส์ร่วมกับอาสาสมัครเอดส์คนอื่นๆ พร้อมทั้งประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในกรณีที่ขอความร่วมมือ นอกจากนั้นยังให้บริการนวดในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณบ้านของตัวเอง และให้บริการด้านสุขภาพทั้งในบทบาทของหมอนพื้นบ้าน เช่น เป่าคางทูม เป่าถอนพิษไฟไหม้น้ำร้อนลวก เป่าถอนพิษไข้และให้บริการด้านสาธารณสุขตามบทบาทของ อสม. ส่วนงานส่วนตัวที่ต้องได้ใช้เวลาในแต่ละวันจะมีการปลูกผัก เพาะกล้าไม้สมุนไพร สานกระติบข้าว

การศึกษาหมอนพื้นบ้าน

การที่นางสาวคำมนเห็นการเจ็บป่วยของครอบครัวญาติ พี่น้อง และชาวบ้านอยู่บ่อยๆ ประกอบกับไม่มีสถานบริการของรัฐ คือ สถานีอนามัย หรือโรงพยาบาล ชาวบ้านเหล่านั้นจะมาขอให้ตัวเองเป็นคนรักษาให้ ซึ่งก็ถือว่าเป็นที่พึ่งในยามยากได้ จึงเป็นแรงจูงใจให้นางสาวคำมนอยากจะรักษาภูมิปัญญาของแม่ไว้ เพื่อจะได้ช่วยเหลือญาติพี่น้องเป็นเบื้องต้น ซึ่งเป็นการพึ่งตนเองในระดับครอบครัว จากนั้นจึงค่อยขยายออกไปช่วยชาวบ้านใกล้เคียง ดังนั้น จึงเริ่มเรียนการเป็นหมอนพื้นบ้านกับแม่ เมื่ออายุ 17 ปี ซึ่งแม่เป็นหมอนพื้นบ้านเป่าคางทูม เป่าน้ำมันคัสติลา

รักษาอาการไข้ดีมากไม่ นอกจากนั้นเมื่อตอนยังเป็นเด็ก ทุกๆเย็นแม่จะให้เหยียบแก้ปวดเมื่อยตามตัวให้ทุกวัน พร้อมกับบอกเล่าต่างๆให้ด้วย จึงอาศัยการจดจำและลงมือปฏิบัติจริงเรื่อยมาจึงทำให้จำได้ และมีพื้นฐานในการนวดเหยียบเส้นเพื่อผ่อนคลายมาบ้าง

เมื่อเป็นสาวจึงไปกรุงเทพฯทำงานเป็นแม่บ้านให้กับครอบครัวผู้มีอันจะกิน และได้ใช้วิชานวดที่รู้มานวดให้คุณนายผู้หญิงเจ้าของบ้านทุกวัน เกิดการพัฒนาความรู้และทักษะในการนวดมากขึ้น มีประสบการณ์มากขึ้นจนเมื่อปี พ.ศ. 2548 จึงได้รับการอบรมนวดแผนไทยจากโรงพยาบาลเขาวง และได้มีการนำความรู้พื้นฐานเก่ามาปรับใช้ร่วมกับการนวดแผนไทย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว คนในชุมชนเริ่มมาใช้บริการทุกวัน และมีแนวโน้มจะมากขึ้นด้วย

นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้การถาดอนพิษไฟไหม้ น้ำร้อนลวกจากป้า (พี่สาวของแม่) ซึ่งอยู่บ้านนาโก อ.ภูผามาศ ได้บอกถาดอนพิษไฟ และปัจจุบันยังใช้ถาดอนพิษไฟให้กับชาวบ้านที่ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวกอยู่เป็นประจำ

ในบริเวณบ้านของนางสาวคำม่น จะมีสวนที่เพาะกล้าสมุนไพร และรอบๆบริเวณบ้านจะปลูกสมุนไพรที่จำเป็นไว้ใช้ในครัวเรือน และแม่จะนำมาปลูกไว้เพื่อสอนลูกๆด้วยแต่ถ้าหากชาวบ้านใกล้เคียงที่เขาต้องการนำไปใช้ก็จะบูชาเอาไปใช้

การสืบทอดความรู้

ปัจจุบันยังไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้ใครเลย เนื่องจากไม่ค่อยมีใครสนใจอยากจะได้เรียน และมาขอเป็นลูกศิษย์ แต่ถ้าหากจะถ่ายทอดหรือรับลูกศิษย์นางสาวคำม่นบอกว่าต้องเลือกคนพอสมควร ก่อนอื่นต้องถามเขาก่อนว่าเขาสนใจหรือไม่ ถ้าสนใจจริงๆก็ต้องดูอีกว่า เขาจะสืบทอดภูมิปัญญาเราได้หรือไม่และเขาเป็นคนดี มีคุณธรรมหรือไม่ ถ้าหากมีคุณสมบัติดังกล่าวก็จะถ่ายทอดให้ทันที

ข้อปฏิบัติของหมอ

- ไม่กินอาหารในจานศพ ไม่กินปลาไหล
- ถ้าหากจะไปไหนไกลๆจะกราบและบอกกล่าว ครู อาจารย์ทุกครั้ง

อาการที่รักษา ผู้ป่วยที่มาหาจะมาด้วยอาการที่หลากหลาย ซึ่งได้ให้การรักษามากโดยเรียงจากมากไปน้อย ดังนี้

1. เป้าดอนพิษ
2. เป้าคางทูม
3. เป้าไข้หนัก
4. นวดเพื่อสุขภาพ นวดรักษาอาการเจ็บปวดต่างๆ

กระบวนการรักษา

ในการรักษาผู้ป่วยของหมอคำมอ จะมีขั้นตอนในการรักษาซึ่งแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

- ผู้ป่วยนำดอกไม้เทียนคู่พร้อมเงินค่าคาयरักษามาหาหมอ ดอกไม้จะเป็นสีอะไรก็ได้ ยกเว้นสีแดง ถ้าเป็นสีแดงจะเป็นดอกไม้ผัดตาย ส่วนใหญ่จะเป็นสีขาวหรือสีเหลือง ถ้าไม่มีดอกไม้ก็ใช้ใบของดอกไม้ได้ ส่วนเงินค่าคาयरั้นแล้วแต่จะให้ คือ ใช้ตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไปถึง 20 บาทจะไม่เกินนี้

- จากนั้นหมอก็จะถามอาการว่าเป็นอย่างไร เป็นเมื่อไหร่ หมอจะฟังผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟัง และตรวจดูโดยการจับหรือสัมผัสสตุ เช่น เป็นคางทูมก็จะสัมผัสว่าแข็งหรือนุ่ม ต่อมาจะรักษาให้เลย รักษาแต่ละคนจะใช้เวลาไม่เหมือนกันบางคน 1 วัน บางคน 2 วัน แต่ส่วนใหญ่จะไม่เกิน 3 วัน

- เมื่อให้การรักษาแล้วจะให้คำแนะนำให้ปฏิบัติตัวหรือ ขำตามแต่โรคของแต่ละคน เช่น คางทูม ก็จะให้คำแนะนำในเรื่องของข้อห้าม คือ ห้ามไปเล่นซุกซน เนื่องจากว่ากลัวคางจะได้รับ การกระทบกระเทือนเป็นต้น

- นอกจากนั้นยังมีการติดตามผลของการรักษา โดยการที่ไปเยี่ยมบ้าน ไปถามอาการดูที่บ้านว่าเป็นอย่างไรบ้างหรือมีการติดตามผลโดยการที่ผู้ป่วยมาเฝ้าไข้ที่บ้านก็จะถามไถ่ดูอาการของผู้ป่วย

วิธีการรักษาโรคคางทูม

ขั้นตอนการรักษา

- คนไข้จะนำดอกไม้พร้อมเทียน 1 คู่มาไหว้พร้อมเงินค่าคาयर
- หมอจะถามอาการ ตรวจดู จับหรือสัมผัสบริเวณที่เป็น
- รักษาให้โดยนำปูนขาวมาแต้มบริเวณที่บวมใช้นิ้วชี้แต้มที่บวม วัน 2 รอบ
- ท้องคาถา 3 ครั้ง แล้วเป่าบริเวณที่แต้มปูนขาว
- เป่าอีก 9 ครั้ง โดยเป่าลงล่างอย่างเดียว

คาถาเป่า “สีลูนากลามาเมอบ้าน มุ่นปานแป้น กะแดงปานปูน เป็นพอกเอี่ยมันคิ เป็นฝี่เอี่ยมันแสว โอม สะหะชะออก”

คาถาถอนพิษจากถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

“สัคค อัมปาย หิจะวิปะ มุคโค สัจจะอัค นิภานะ พะโวคะตุ”

(ท่อง 3 ครั้งแล้วเป่าบริเวณที่ถูกไฟไหม้ น้ำร้อนลวก 3 ครั้ง)

2.13 นายเสวย ขยอมคอก

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นายเสวย ขยอมคอก อายุ 68 ปี เกิดปี 2479 จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 มีพี่น้อง 5 คน คู่สมรสคือ นางเลิง ขยอมคอก อายุ 66 ปี มีบุตร 4 คน

การศึกษาหมอยาพื้นบ้าน

ได้รับการถ่ายทอดความรู้จาก พระอาจารย์ บ้านห้วยยาง อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร บวชเรียนตั้งแต่ปี 2506 สาเหตุที่ต้องศึกษาคิดว่าไม่มีหมอเป่างูสวัดที่บ้าน เลยคิดอยากจะเรียนรู้ไว้ รักษาคน รักษาได้กับงูทุกชนิด

การปฏิบัติตัว จัดดอกไม้บูชาพระทุกวัน

รักษา เป่างูกัด

สมุนไพร ไม้ดอกยอนและกาตาเป่า

ค่ายรักษา

- จันทร์ 5 1 จันทร์
- เงิน 6 บาท

ข้อห้ามผู้รักษา ห้ามรับประทานอาหารดิบ เขียดนา

ข้อห้ามสำหรับผู้ป่วย ห้ามรับประทานผักที่เป็นเครือ กบฏ หนู เขียด

การรักษา เป่า เข้า-เย็น

การเก็บยา เก็บในเวลา 06.00-09.00 น. ห้ามงาทับต้นสมุนไพรเด็ดขาด

การรักษา

ไปรักษาที่บ้านผู้ป่วยด้วย ผู้ป่วยมาหาที่บ้านด้วย เฉลี่ยวันละ 1-2 คน รับการรักษาคนป่วยมา 2 ปีแล้ว รักษาหายแล้วก็จะรีอคาบรักษา

การปฏิบัติตัว ห้ามรับประทานเนื้อมังสั 10 อย่าง

การถ่ายทอด

ยังไม่มี การถ่ายทอดให้ผู้ใดเนื่องจากว่าค่าเล่าเรียนแพง ซึ่งเท่ากับที่ตนเองไปสืบทอดมา และปฏิบัติตามข้อห้ามไม่ได้จึงไม่กล้าที่จะมาเป็นศิษย์เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา

2.15 นางแก้ว หาศิริ

นางแก้ว หาศิริ อายุ 67 ปี เกิดวันที่ 5 สิงหาคม 2481 บ้านเลขที่ 228 หมู่ 4 ต.สงเปลือย อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์ จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนกุศบอด ไร่ประจักษ์ คือ ไร่ศิริวงหาร

นางแก้ว หาศิริ สามารถอ่านออกเขียนได้เล็กน้อย มีบุตร 6 คน เสียชีวิต 2 คน เหลือ 4 คน เป็น ชาย 2 คน หญิง 2 คน แต่งงาน 2 ครั้ง สามีคนที่ 1 ชื่อ นายบุญ ปรุ่งเรณู เสียชีวิตแล้ว สามีคนที่ 2 ชื่อ นายจันทร์ธาส หาศิริ เสียชีวิตแล้วเหมือนกัน

ฐานะเศรษฐกิจ พออยู่พอกิน บุตรชายคนโตรับราชการทหาร บุตรสาวคนเล็กทำงานบริษัท อยู่กรุงเทพฯ

อาชีพหลัก ทำนา ทอผ้า หมอพื้นบ้าน ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดๆทั้งสิ้น เพราะไม่อยากเป็นหมออย่างนี้ไม่ต้องคิดมาก นอนหลับกินได้ก็พอแล้ว

การศึกษาหมอพื้นบ้าน

สาเหตุ พ่อ-แม่พากันไปหาดินกระบือข้าวที่ทุ่งนา แเมงมูมได้ไต่ขึ้นมาที่ขา เอามือลูบคลำ ทำให้แเมงมูมกัด ทำให้เกิดอาการไข้ ตัวสั่น กินไม่ได้ นอนไม่ได้ ไปหาหมอที่บ้านคุ้มใหม่ เขาอยากได้ค่ารักษา 400-500 บาท ไม่มีเงินจ่ายเลยพาแม่ไปหาหมอแเมงมูมที่บ้านเหล่าใหญ่ อ.ภูผามาศ แต่คุณหมออายุมาก บอกให้ไปรักษาเองโดยบอกวิธีรักษาให้

ขั้นแรกให้ผ่านมะนาวทาถูบริเวณที่โดนกัดแล้วใช้เข็มหมุดบ่งออก ถ้าไม่ออกก็ให้ใช้ว่าน ถอนเขี้ยว ผ่านเป็นแวนแปะใส่แล้วบ่งใหม่ เขี้ยวแเมงมูมก็จะหลุดออกมา ทำให้อาการของแม่ดีขึ้น และหายไปในที่สุด ได้รับการรักษาใช้ตั้งแต่อายุ 22 ปี จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันคุณยายจะซื้อเข็มฉีดยาจากคลินิกเพื่อมาใช้บ่งเขี้ยวแเมงมูมเพื่อจะได้สะอาด ปลอดภัย

โรคที่รักษาได้ รักษาแเมงมูมกัด (หมอแเมงมูม และเป็นหมอมอ)

อุปกรณ์ที่นำมาบอกกล่าวหมอให้รักษา

ดอกไม้ 1 คู่, เทียน 1 คู่, เงิน ไม่มีการกำหนดราคาค่าขาย

อาการที่ทำให้ผู้ป่วยมาหาหมอ

ปวดขัดตามร่างกาย แขน ขา วิงเวียนศีรษะ เวลาฝนตกยังทำให้ปวดเมื่อยแขนขา มีมือจับถึอะไรจะหลุด เดินไม่ได้ แขนขาอ่อนแรงกระด้าง

การวินิจฉัย

ซักถามอาการต่างๆ หาสาเหตุที่เป็น บริเวณที่มีอาการ

อุปกรณ์การรักษา

มะนาว, เข็มหมุด, ว่านถอนเขี้ยว

อาหารแสดง ค้างคาว ของคองทุกชนิด ผักชะพลู กรณีที่ผู้ป่วยมีอาการมานานจะแนะนำให้ไปดู
มอเทียบก่อนว่าโดนแมงมุมกัดตรงไหนแล้วกลับมารักษาอีกครั้ง

ผู้มารับบริการ

วันละ 1-4 คน จะให้มารักษาที่บ้านหมอ จะไปรักษาที่บ้านคนไข้ในกรณีพิเศษเท่านั้น

อุปกรณ์การมอ

คอกไม้ 1 กุ๊, เทียน 1 กุ๊, เสื้อผู้ป่วย 1 ตัว, ข้าวสาร 1 กำ, เงินไม่กำหนดจำนวน

การมอ คำพูด “สาธุๆ เขาอุ้มเสื่อมาหา อุ้มผ้ามาเชอ

เขาใช้ร้อนแสงแดง เขาใช้แสงแสงไฟ

ไม้ทางไคมาซี ผีทางไคมาเอ็ด

มีคักอย่ายัง มีจริงอย่าเว้า

มีคักเขาจะจมซี้ๆ มีคักเข้ากระจมขอยๆ

เป็นคิอย่าไคะเจ้า เป็นเจ้าข้างมิเฮือไคะนาง” เสร็จแล้วท่องต่อด้วยคำพูด “สาธุๆ
อย่าคินางมิคิ อย่าคินางมิฮู้ เขามาอาศัยเขาได้”

การถ่ายทอด

ได้รับการถ่ายทอดการเป็นหมอแมงมุมจากหมอแมงมุมบ้านเหล่าใหญ่ อ.ภูจินารายณ์ และ
หมอมอจากคุณยายทองสา ซึ่งเสียชีวิตแล้ว

การปฏิบัติตัว ข้อห้าม

1. ห้ามเอาผ้าถุงขึ้นผ่านศีรษะ
2. ห้ามล่อครีว ลอดใต้ถุนบ้าน ลอดเตียงนั่ง
3. ห้ามรับประทานเขียด เห็ดนางฟ้า งู ลิง ค่าง ผักน้ำเต้า

ทุกวันสัปดาห์เดือนดับ เดือนเพ็ญ ต้องแต่งขันธ 5 ขันธ 8 ถ้วยคอกไม้ เกะยาหมากจิบ น้ำ
หอม เหล้า ขึ้นถวายหิ้ง

รักษาอาการวัว,ควาย,เจ็บตา,ตาห่อ,น้ำตาไหล

สมุนไพรที่ใช้

ขอลไม้สาค (ไม้เต็ง)

วิธีใช้

นำขอลไม้สาค ห่อผ้าขาว มัดด้วยฝ้ายขาว นำไปมัดข้างตาของวัว,ควายที่มีอาการ มัดแล้ว
เวลาเดินออกจากคอกห้ามหันหลังกลับเค็ดขาด

รักษาอาการเด็กเป็นคางทูม (วิชาตาบคาง)

อาการ เด็กกินข้าวไม่ได้ ถ้ากินได้ก็ไม่อ้วน ร้องงอแง

วิธีรักษา ให้แม่อุ้มเด็กหันหน้าไปทางทิศใต้ ใช้คาถาเป่า

คำพูด “อมกะตุก กระตุก มีเชื้อคางทูมบาง มีเชื้อคางทูมชั่ว แล้วเป่าใส่คอเด็ก เป่าเชื้อไปชั่วแต่ภูหน่วย
หนา ผา หน่วยใหญ่ โอมเป่า 3 ครั้ง”

สรุปตำรับยาสมุนไพร

1. โรคบาดทะยัก (แผล)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายสุภาพ ทิพย์สิงห์

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ต้นส้มกบ	คั้นพิษร้อน	เปลือกไม้ 1 กำมือ	ทุ่งนาของหมู่บ้าน
2. ต้นขี้	ขับหนอง/ฆ่าเชื้อแก้อักเสบ	รากและเปลือก 1 กำมือ	ทุ่งนาของหมู่บ้าน

วิธีใช้

- ใช้คาถาเป่า ร่วมกับใช้สมุนไพร ผนกับน้ำ สำหรับทาแผล ทาวันละหลายครั้ง น้ำยาแห้งแล้วก็ทาซ้ำอีกเรื่อยๆ จนกระทั่งแผลหาย

2. อาการตกเลือด/ขับเลือดเสีย

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายสุภาพ ทิพย์สิงห์

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. เทียนฤาษี	ขับเลือด ฟอกเลือด	ราก 1 กำมือ	ภูพาน
2. สะบักใหญ่ (ไม้สองฟ้า)	ขับเลือด	ราก 1 กำมือ	ทุ่งนาของหมู่บ้าน
3. โสนน้ำ	แก้ร้อนใน	ราก 1 กำมือ	ทุ่งนาของหมู่บ้าน

วิธีใช้

- ถ้ามีอาการตกเลือดมากให้นำนมาต้มใส่ปีป แล้วนำผู้ป่วยเข้ากระโจม ประมาณ 30 นาที หลังจากนั้นให้น้ำขมิ้น รับประทานวันละ 3 ครั้ง ครั้งละ ครั้ง แก้ว จนกว่าจะหายปกติ ให้รับประทานจำนวนยามากขึ้นตามอาการที่ดีขึ้น

3. โรคไต โรคหัวใจ (อาการปวดเอว ปัสสาวะไม่สะดวก ปวดหลัง)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายสุภาพ ทิพย์สิงห์

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. หญ้าหางกระรอก	ขับน้ำ	ราก 1 กำมือ	ทุ่งนา
2. ดินสับปะรด	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ	แกนสับปะรด 1 กำมือ	ปลูกเอง
3. หัวเอื้อง	ขับปัสสาวะ	หัว 1 กำมือ	หัวไร่ปลายนา
4. เถาว์นางนวล	ขับปัสสาวะ	ราก 1 กำมือ	หัวไร่ปลายนา
5. หัวหญ้าแฝก	ขับปัสสาวะ	เหง้า 1 กำมือ	ปลูกเอง

วิธีใช้

- ดมยา 1 มัดกับน้ำ 2 ส่วน เหลือ 1 ส่วน ดมให้สุกประมาณ 30 นาที (ถ้าดมยาไม่สุกจะมีอาการคันคอ) ให้รับประทานแทนน้ำ รับประทานนาน 1 เดือน

ตำรับที่ 2 เจ้าของตำรับ คือ นายวรวิทย์ ญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. หญ้าหนวดแมว	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ	ใช้ได้ทั้งต้น 1 กำมือ	ปลูกเอง
2. ข่าข่อย	แก้ปวดเมื่อย และขับลม	ใบ 1 กำมือ	เก็บจากทุ่งนา
3. เทียนทั้ง 5	ขับลมไล่ไส้	เมล็ด 1 กำมือ	ซื้อจากร้านยาสมุนไพร
4. ผ่างแดง	บำรุงโลหิต	แก่น 1 กำมือ	ปลูกเอง
5. พญาช้างคำ	บำรุงกำลัง	เปลือก 1 กำมือ	เก็บตามทุ่งนา
6. หญ้าคา	ขับปัสสาวะ	ราก 1 กำมือ	ปลูกเอง
7. หญ้าวงษ์รัง	แก้เจ็บตา ตาแดง	ใช้ได้ทั้งต้น 1 กำมือ	เก็บตามทุ่งนา

วิธีใช้ : ดมกับน้ำ 3 ส่วน ดมให้เหลือ 1 ส่วน คั้นครั้งละ 1 ด้วย รับประทานเช้า-เย็น 7 วัน

**หมายเหตุ ข่าข่อย คือ ใช้ใบข่อยชงกับน้ำร้อนดื่ม

4. ไข่ตัวร้อน ร้อนใน

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายแถม กุดกระแสง

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. นวหอย (หอยทะเล เก้าอย่าง)	แก้ไข้ คับพิษร้อน	เปลือกหอย	ไปเก็บที่ทะเล
2. หินจอมน้ำ	แก้ไข้ คับพิษร้อน	หินทั้งก้อน	ภูพาน
3. นมผา	แก้ไข้	หินย่อยทั้งก้อน	ภูพาน
4. แสนปลาแก้ง	แก้ไข้	ราก 1 กำมือ	ปลูกเอง
5. หนาวเดือนห้า	แก้ไข้ ร้อนใน	ต้น 1 กำมือ	ภูพาน

** นมผา คือ หินที่เกิดจากน้ำตกที่ไหลผ่าน ก้อนหินบริเวณน้ำตก ทำให้เกิดตะกอนของหินงอกออกมาจากก้อนหินใหญ่

วิธีใช้; 1. ใช้คาถา และเครื่องตั้งกาย และคำคาถาตามศรัทธา (ส่วนมาก 20 บาท)
2. ฝนรวมกับน้ำสะอาด รับประทานแทนน้ำจนกว่าจะหาย 1-2 วัน ฝนกับน้ำ 1 ขัน
สำหรับดื่มวันละ 6-8 แก้ว

ตำรับที่ 2 เจ้าของตำรับ คือ พระอาจารย์มหาสำราญ กตสาโร

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. จันทน์แดง	แก้ไข้	แก่น 1 ส่วน	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
2. จันทน์หอม	บำรุงหัวใจ	แก่น 1 ส่วน	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
3. หนาวเดือนห้า	แก้ไข้ ร้อนใน	ต้น 1 เดือน	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
4. หมาขู่	แก้ไข้	ราก 1 ส่วน	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว

วิธีใช้ ฝนกับน้ำ 1 ขัน ดื่มแทนน้ำ 1 สัปดาห์

ตำรับที่ 3 เจ้าของตำรับ คือ พระอาจารย์มหาตำราญ กตสาโร

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. เเคียวกัปปา	คัมพิษร้อน	เคียว 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว
2. งาช้าง	คัมพิษร้อน	งา 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว
3. ไล่ปลาฝาน้ำจืด	แก้พิษกาฬ	ไล่ปลา 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว
4. เขากวางชี	คัมพิษร้อน	เขากวาง 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว
5. กระดุกบ่างร้ว	คัมพิษร้อน	กระดุก 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว
6. หอยหิน	แก้ร้อนใน	เปลือก 1 ส่วน	ซื้อจากประเทศลาว

วิธีใช้; ผ่นผสมกับน้ำมันาว 1 ขัน รับประทานแทนน้ำครั้งละ 1 ถ้วย รับประทาน 1 วัน

5. ใช้น้ำมัน เท้าเย็น (ใช้หัวคี่ใหญ่ และไทฟอยด์)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายแถม ภูกระแสง

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. สะค้าน	ขับลมในลำไส้	เถาว์วัลย์/ เครือ	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
2. ตากวาง คาไก่ ตานกกค	แก้กระษัย ปวดเมื่อย	เนื้อไม้	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
3. พญามือเหล็ก	แก้ไข้ แก้ร้อนใน	แก่นไม้	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
4. ทำทานนอนชุม	แก้ไข้	ใช้ได้ทั้งคัน	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
5. จันทน์แดง	แก้ไอ บำรุงหัวใจ	แก่นไม้	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว
6. จันทน์ขาว	บำรุงประสาท	แก่นไม้	ภูพาน และซื้อจากประเทศลาว

วิธีใช้; 1. ใช้คาถา และเครื่องตั้งคาย และคำคายตามศรัทธา (ส่วนมาก 20 บาท)

2. ผ่นรวมกับน้ำสะอาด รับประทานแทนน้ำจนกว่าจะหาย 1-2 วัน

6. ไข่ฮอดโอบ (มีใช้ในช่วงเวลาเดิม)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายแถม อุดระแสง

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. พริกไทย	ขับเหงื่อ ขับลม แก้ท้องอืด	เมล็ด 1 ส่วน	ปลูกเอง
2. เหมือกปลาหมอ	แก้โรคน้ำเหลืองเสีย	ใช้ได้ทั้งต้น 1 ส่วน	ปลูกเอง
3. การบูร	บำรุงหัวใจ	เกล็ด 1 ส่วน	ซื้อจากตลาด

- วิธีใช้; 1. ใช้คาถา และเครื่องตั้งคาย และคำคายตามศรัทธา (ส่วนมาก 20 บาท)
 2. คั้นกับน้ำ 2 ส่วนให้เหลือ 1 ส่วน คั้นแทนน้ำ
 3. ให้ยาสมุนไพรไปรักษาที่บ้าน ถ้าอาการดีขึ้นให้มารับยาไปรับประทานต่ออีก 2-3 วัน
 4. ในการเก็บขามีคาถาปลูกยาด้วย
 5. กรณีฝนยาเสร็จแล้วก่อนให้คนไข้รับประทานจะมีคาถาปลูกยาก่อน

7. โรคตัวเหลือง ตาเหลือง (โรคตับ)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายวรวิทย์ บุญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ขี้เหล็กบ้าน	บำรุงโลหิต	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากทุ่งนา
2. คับเต่า	บำรุงปอด ขับ	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากทุ่งนา
3. ไม้คูดั่ง (พญาบาท)	แก้ไข้ ขับพิษร้อน	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูเขา ภูพาน
4. มะพร้าวแก่ 3 ชั้น	บำรุงกำลัง	ขนาดเท่ากับนิ้วมือนิ้วชี้ ผู้ป่วย	เก็บจากทุ่งนา

**** มะพร้าว ประกอบด้วย ส่วนเปลือก กะลา และเนื้อมะพร้าว**

วิธีใช้

- สมุนไพรคั้นรวมกับน้ำ ใส่น้ำท่วมยาต้มให้เหลือน้ำ 2 ส่วน รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยคาไก่
 เข้ากลางวันเย็น หลังอาหาร รับประทานเกินกำหนดได้ แต่มิให้น้อยกว่า รับประทานยา 1 ชุด
 จะรู้ว่าอาการดีขึ้นให้รับประทานติดต่อไปอีกประมาณ 5 ชุด

ตำรับที่ 2 เจ้าของตำรับ คือ นายศรีธรรม โพธิสม

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ไม้ยาง (น้ำยาง)	ขับปัสสาวะ	น้ำยางไม้	ทุ่งนา
2. ใบโก่คืบ	ขับพิษต่างๆ	ใบขาว	ซื้อจากตลาด

วิธีใช้

- น้ำยางไม้ 1 ช้อนโต๊ะ ใบโก่ 1 ฟอง ผสมกัน ใช้รับประทานวันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น หลังอาหาร รับประทานอย่างต่อเนื่อง 1 เดือน

ตำรับที่ 3 เจ้าของตำรับ คือ นายศรีธรรม โพธิสม

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. พญาใบเขียว	บำรุงตับ	ราก 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
2. ขมิ้นชัน หรือ แสมก็ได้	ขับลมในกระเพาะ	ราก 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
3. ต้นไผ่น้ำ	เจริญอาหาร แก้ท้องร่วง	ราก 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
4. ลumniox (ตามขโมย/หญ้า งวงช้างหลวง)	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ท้องผูก	ราก 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน

วิธีใช้

- รับประทานครั้งแรก 1 มัด ดื่มน้ำ 1 ½ ขัน ดื่มนานประมาณ 30 นาที รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ 3 ครั้งหลังอาหาร รับประทานจนกว่าอาการจะดีขึ้น

8. คันชั่งคดอด ตกขาวมีกลิ่นเหม็น มีสีผิดปกติ

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายวรวิทย์ บุญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. เทียนทั้ง 5	ขับลมลำไส้	เมล็ด 1 ส่วน	ซื้อจาก กรุงเทพฯ
2. โกฐทั้ง 5	บำรุงหัวใจ	ราก 1 ส่วน	ซื้อจาก กรุงเทพฯ
3. ว่านชักมดลูก	ชักมดลูกให้เข้าอุ้ง	เหง้า 1 ส่วน	ปลูกเอง
4. ว่านมหาเมฆ	แก้ปวดมดลูก	เหง้า 1 ส่วน	ปลูกเอง
5. ฝรั่งแดง	บำรุงโลหิต ขับระดู	แก่น 1 ส่วน	ปลูกเอง
6. ย่านางแดง	แก้พิษทั้งปวง	ใช้ได้ทั้งต้น 1 ส่วน	ปลูกเอง
7. ขาห้ว (ข้าวเย็นเหนือ)	บำรุงกำลัง	เหง้า 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
8. พญาช้างดำ	บำรุงกำลัง	เปลือก 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
9. มะกระทิมโลง	บำรุงกำลัง	เถาว์วัลย์ 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
10. มวยเลื้อย	บำรุงโลหิต	แก่น 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
11. กำแพง 7 ชั้น	ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	เถาว์วัลย์ 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน

วิธีใช้

- ดมรวมกับน้ำ น้ำท่วมยาต้มประมาณ 30-45 นาที รับประทานครั้งละ 1 ถ้วยกาแฟ เช้า-เย็น
หรือรับประทานแทนน้ำ รับประทานนาน 7 วัน

9. โรคโรคสีดวงทวาร

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายวรฤทธิ บุญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ว่านทรหด	แก้โรคสีดวงทวาร	หัว 1 ส่วน	ปลูกเอง
2. โกฐหัวบัว	ขับลม	เหง้า 1 ส่วน	ปลูกเอง
3. โกฐสอ	แก้ไอ แก้ใจ	ราก 1 ส่วน	ซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร
4. โกฐน้ำเต้า	ระบายท้อง	ราก 1 ส่วน	ซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร
5. ผ่างแดง	บำรุงโลหิต	แก่น 1 ส่วน	ซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร
6. ปลาไหลเผือก	แก้ไอทุกชนิด	ราก 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
7. กำแพง 7 ชั้น	บำรุงโลหิต ฟอกโลหิต	เถาว์วัลย์ 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
8. เพชรสังฆาต	แก้โรคสีดวงทวาร	เถาว์วัลย์ 1 ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน
9. ไม้กระดุก	ขับลม	แก่น 1 ส่วน	ทุ่งนา

วิธีใช้ : คั้นกับน้ำ 3 ส่วน หรือบดเป็นผงปั้นเป็นลูกกลอน

รับประทานครั้งละ 1 แก้ว เช้า-เย็น ก่อนอาหาร รับประทาน 7 วัน

ตำรับที่ 2 เจ้าของตำรับ คือ นายนา ปรงรัมย์

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ไม้โพธิ์ศรี	แก้ไอ แก้ท้อง	ราก 1 กำมือ	เก็บตามหมู่บ้าน
2. ไม้ตะคอง	แก้ไอ แก้ท้อง	แก่น 1 กำมือ	เก็บตามหมู่บ้าน
3. หญ้าคา -	บำรุงไต ขับปัสสาวะ	ราก 1 กำมือ	เก็บตามหมู่บ้าน
4. ว่านโรคสีดวงทวาร	ลดอาการอักเสบ	หัว ผานเป็นแว่นๆ 7 แว่น	เก็บตามหมู่บ้าน

**ไม้ตะคอง : คั้นหมานคอง/ข่อยหยอง/ข่อยคิน/หันสะท้อน(ภาคเหนือ)

วิธีใช้

- คั้นกับน้ำ 3 ส่วน พยายามออกสี ให้คั้นแทนน้ำ รับประทานยา 1-5 ชูต แล้วแต่อาการ รับประทานนาน 4-5 วัน กรณีอาการโรคสีดวงมีตั้งเนื้อออกมาจะไม่รับรักษา

10. โรคกระเพาะอาหาร

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายวรวิทย์ บุญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. กฤษณา	บำรุงหัวใจ	แก่น 1 กำมือ	เก็บ/ซื้อจากประเทศลาว
2. กระวานขาว	ขับลม	เมล็ด 1 กำมือ	ซื้อตามตลาด
3. ย่านางแดง	แก้พิษทั้งปวง	ราก และเถาวัลย์ 1 กำมือ	ปลูกเอง
4. คันทุทรา	แก้อาเจียน แก้ท้องเสีย	เปลือก 1 กำมือ	ปลูกเอง
5. โกฎเขมา	ขับลม แก้โรคในช่องปาก	เหง้า 1 กำมือ	ซื้อจากร้านยาสมุนไพร
6. โกฎสอ	แก้ไข้ แก้ไอ บำรุงหัวใจ	ราก 1 กำมือ	ซื้อจากร้านยาสมุนไพร
7. ผางแดง	บำรุงโลหิต	แก่น 1 กำมือ	ซื้อจากร้านยาสมุนไพร

** กระวานขาว : (กระวานไทย,กระวานจันทร์)

วิธีใช้ : คั้นกับน้ำ 3 ส่วนคั้นให้เหลือน้ำ 1 ส่วน ใช้ดื่ม 1 แก้ว หรือบดเป็นผงปั้นเป็นลูกกลอน

รับประทานเช้า-เย็นก่อนอาหาร จำนวน 7 วัน

ตำรับที่ 2 เจ้าของตำรับ คือ นายศรีสมร โพธิธม

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. กำแพง 7 ชั้น	ขับลม แก้โรคกระเพาะอาหาร	เถาวัลย์ 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
2. ไม้ลุ่มน้อย	ช่วยย่อยอาหาร	แก่น 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
3. ไม้ขี้โพน	สมานแผล	เถาวัลย์ 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน

** ไม้ลุ่มน้อย : คานขโมย/หญ้างวงช้างหลวง

ไม้ขี้โพน : นมวัว

วิธีใช้ : คั้นยาสมุนไพรกับน้ำ 1 ½ ขัน คั้นประมาณ 30-40 นาที รับประทาน 1 ถ้วยกาแฟ

หลังอาหารเช้า,กลางวัน,เย็น จำนวน 7 วัน

11. กล้วยัด

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายวรวิทย์ บุญแสน

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. หมากร	ขับเสมหะ แก้เมา	ผล 1 ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน
2. พลุ	แก้คัน แก้แพ้ ถอนพิษ	ใบ 1 ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน
3. ฅูน	ขับพยาธิ	แก่น 1 กำ ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน
4. สีเสียด	สมานแผล	เปลือก 1 ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน
5. ปูนแดง	ดูดพิษ	ปูน 1 ส่วน	ปลูกเองบริเวณบ้าน

วิธีใช้; เดี่ยวสมุนไพรพร้อมกันทั้งหมด ให้ละเอียดบ้วนน้ำมากทั้ง 3 น้ำ แล้วเป่าลงใส่บริเวณที่มีอาการ พร้อมท่องคาถาร่วมด้วย เป่า เข้า-เย็น ทุกวันจนกว่าจะหาย

12. ยาแก้ไอ

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ พระอาจารย์มหาสาราญ กตธโร

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. หมาขุ่ม	แก้ไอ	ราก 1 ส่วน	ตามทุ่งนา
2. มะแว้ง	แก้ไอ ขับเสมหะ	ราก 1 ส่วน	ปลูกเอง
3. มะเขือขื่น	แก้ไอ ขับเสมหะ	ราก 1 ส่วน	ปลูกเอง

วิธีใช้: ผ่นกับน้ำ 1 ขัน สำหรับดื่มแทนน้ำ ดื่มประมาณ 7 วัน

13. ยาหยอดหูแก้ปวดหู

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นางน้อม ศรีมุด

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ไม้มา	แก้อักเสบ	เปลือก	เก็บตามทุ่งนา/ ป่าละเมาะ (โคก)

วิธีใช้:

- ใช้เปลือกไม้มา ผ่นกับหินให้พอขุ่นๆแล้วเอาส้าลึบยาสมุนไพรใส่หูข้างที่มีอาการเจ็บปวด
หยอดหู 1-2 หยด วันละ 2 ครั้ง (หยอดหูประมาณ 10 นาทีแล้วเอียงน้ำทิ้งไป)

3. ดินไม้มา เป็นดินที่ขบอบอยู่ตามโคก หรืออยู่ตามหัวไร่ปลายนา ซึ่งมีอยู่ทั่วไป
ในแถบหมู่บ้านอีสาน

14. ยาสมุนไพรสำหรับอยู่กรรมหญิงหลังคลอด (ฮากไม้ขุ่ม)

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายบัวดา ชินโสม

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. เห็ดแดง	แก้ไข้ แก้พิษ	ดอกเห็ด 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
2. เห็ดกระถินพิมาน	แก้อักเสบ แก้พิษ	ดอกเห็ด 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
3. หอยต่างๆ	ขับพิษร้อน	เปลือกหอย 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
4. หินต่างๆ	ขับพาร้อน	เปลือกหอย 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
5. ดินกำมปู (จามจุรี)	บำรุงโลหิต	ราก 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
6. ดินหูกวาง	บำรุงโลหิต	แก่น 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน
7. มวยเล็ด	บำรุงโลหิต	แก่น 1 ส่วน	เก็บจากภูพาน

วิธีใช้: ผ่นกับน้ำ 1 ขัน สำหรับดื่มแทนน้ำ ดื่มจำนวน 10 วัน

15. ยาถ่ายพยาธิ

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายเชย สุวรรณบุญ

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. มะหาด	แก้ขับลม แก้เส้นเอ็นพิการ	แก่น 1 กำมือ	เก็บตามทุ่งนา
2. หนุ่ยวัวเลีย	ยาระบาย	ใช้ได้ทั้งคั้น 1 กำมือ	เก็บตามทุ่งนา
3. ไม้ตานกกก	ขับพยาธิ	แก่น และเปลือก 1 กำมือ	เก็บตามทุ่งนา

** ยาหัว : ข้าวเย็นเหนียว, ยาหัวข้อ, ข้าวเย็นโลกแดง

วิธีใช้ : ต้มคัมรวมกันโดยใช้น้ำ 2 ขัน เคี่ยวให้เหลือน้ำ 1 ขัน เสร็จแล้วกรองใส่ไหทิ้งไว้ 3 วัน ให้ตะกอนของสมุนไพรตกตะกอนนอนกัน เหนือใส่ออก เอาตะกอนใส่ผ้าขาวห่อไว้พอสะเด็ดน้ำ เอามาใส่พิมพ์อัดเม็ด ตากแดดให้แห้งแล้วสามารถนำไปใช้ได้

รับประทานตอนท้องว่างช่วงเวลา 03.00-04.00 น. หรือ ช่วงเวลา 23.00-24.00 น. ครั้งละ 10 เม็ด รับประทานครั้งเดียว หลังรับประทานแล้ว 2-3 ชั่วโมง จะทำให้รู้สึกปวดท้องอุจจาระ

16. ยาบำรุงน้ำนม

ตำรับที่ 1 เจ้าของตำรับ คือ นายเชย สุวรรณบุญ

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	แหล่งเก็บ
1. ไม้แดง	บำรุงโลหิต	แก่น 10 กำมือ	เก็บจากภูพาน
2. มะหาด	แก้โรคกระเพาะอาหาร	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
3. ขี้เหล็ก	ยาระบาย และบำรุงโลหิต	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
4. ยาหัว	บำรุงกำลัง	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
5. ไม้จิก	บำรุงน้ำนม	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
6. มวยเล็ด	บำรุงโลหิต	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
7. อีเฒ่าล้มลุก	บำรุงธาตุ	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
8. คินซันมิหี	บำรุงธาตุ	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน
9. ไม้แสนเมือง	บำรุงธาตุ	แก่น 1 กำมือ	เก็บจากภูพาน

วิธีใช้ : ทำเป็นเม็ดหรือทำเป็นมดคัมกับน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวให้เหลือ 1 ส่วน คั้น 1 ถ้วย เข้า เย็น หลังอาหาร หรือ รับประทานครั้งละ 3 เม็ด เข้า เย็น หลังอาหาร

บทเรียนจากการเก็บข้อมูล

ช่วงเริ่มต้นการเก็บข้อมูลหมอเหยา

เป็นช่วงของการออกไปสำรวจข้อมูลหมอพื้นบ้านในเขตอำเภอเขาวง จะพบกับบรรยากาศที่ชุมชนตั้งคำถามว่า “ถามหาหมอพื้นบ้านเพื่ออะไร” ทีมวิจัยตอบว่า “มาถามหาเพื่อพวกเราจะมาขอความรู้จากหมอพื้นบ้าน และจะอนุรักษ์ไว้กลัวจะสูญหายไป” ชาวบ้านตอบว่า “ทำไมกลุ่มหมอโรงพยาบาลรักษายู่นนั้นไม่หายหรืออย่างไร หรือมาจับผิดอะไร” ทีมวิจัยตอบว่า “โรงพยาบาลรักษาได้อยู่แต่ส่วนหนึ่งก็ต้องช่วยกันทั้งสองหมอ ที่ผ่านมามีหมอพื้นบ้านก็ช่วยโรงพยาบาลได้มากหรือไม่จริง” “จริงอยู่บางเรื่องนะหมอโรงพยาบาลก็ทำไม่ได้ เช่น มาแก้หน้าเหินหน้าชาน นำไร่นานา” ชาวบ้านตอบซึ่งหมายถึงอาการบางอย่างหมอโรงพยาบาลแก้ไขให้ไม่ถูก เป็นต้นว่าความเชื่อเรื่องผีต่างๆหรือสิ่งเหนือธรรมชาติที่มาทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย

คำถามเหล่านี้จะถูกถาม ถูกตอบระหว่างชาวบ้านกับทีมวิจัย ซึ่งนำไปสู่การพูดคุย และสร้างสัมพันธภาพระหว่างทีมวิจัยกับชาวบ้าน จนกระทั่งเกิดความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกัน หลังจากนั้นเวลาที่ทีมวิจัยลงมาหาหมอพื้นบ้าน ชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงของหมอพื้นบ้านก็จะบอกทีมก่อนเลยว่าหมอไปไหน ทำอะไรอยู่ อย่างเช่นกรณีไปหาหมอเหยา ชาวบ้านก็จะบอกว่าวันนี้จะมีกิจกรรมเหยาตายใหญ่ที่บ้านหนองแสง หรือหมอเหยาไปเลี้ยงวัวที่ทุ่งนาแล้วพาเราไปหา หลังจากนั้นข้อมูลหมอพื้นบ้านต่างๆที่เราอยากได้ชาวบ้านไม่ใช่หมอก็บอกให้ได้บางส่วน

ช่วงทำกลุ่มโฮ (เสวนา)

เมื่อได้ข้อมูลทางทีมได้ทำหนังสือเชิญหมอพื้นบ้านเข้าร่วมเสวนาเป็นครั้งแรกที่โรงพยาบาล โดยเป็นกลุ่มหมอทุกประเภทรวมกันหมดเพื่อทราบสถานการณ์ปัจจุบันของหมอพื้นบ้าน และหาตัวแทนหมอที่จะมาเป็นทีมวิจัยร่วมซึ่งบรรยากาศในการทำกลุ่มครั้งนี้ หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะจับกลุ่มกันเป็นกลุ่มๆ เช่น หมอสมุนไพร หมอเป่า ก็จะจับกลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนสูตรยากัน หมอเหยา หมอนวดก็จะจับกลุ่มกันต่างหาก

ในส่วนของการร่วมมือกับโรงพยาบาล เรื่องการลดความรู้ออกมาเป็นคำรำนั้นยินดีให้เป็นอย่างดี แต่ถ้าให้ร่วมเป็นทีมวิจัยจะไม่ไป เพราะไม่อยากเดินทางไปไหน ประกอบกับอายุก็มากแล้ว อยากอยู่ในหมู่บ้านมากกว่า

ดังนั้นในการทำกลุ่มในครั้งนี้ นับได้ว่าเป็นเรื่องที่ยากมากสำหรับทีมวิจัย ซึ่งก็มีการพูดคุยกันในทีมว่าควรจะปรับรูปแบบการทำกลุ่มใหม่ คือ แยกหมอออกมาเป็นกลุ่มๆ เช่น กลุ่มหมอเหยา กลุ่มหมอสมุนไพร หมอเป่า หมอนวด

จากนั้นก็จัดกิจกรรมเสวนา (โฮ) ครั้งที่ 2 ขึ้นโดยการแยกหมอออกเป็นกลุ่มๆ บรรยากาศในครั้งนี้อาจต่างจากครั้งแรกมากนัก กลุ่มหมอส่วนใหญ่ก็จะคุยกันโดยไม่ฟังประเด็นที่เราชวนคุย ซึ่งทางทีมวิจัยดูแล้วว่าไม่น่าจะได้ จึงปล่อยให้กลุ่มพ่อหมอ แม่หมอคุยกันตามสบาย ในส่วนทีมวิจัยบางคนก็ให้หมอนวดให้ บางคนก็ให้หมอเหยาสุตยาหมอให้ ซึ่งถือเป็นบรรยากาศสบายๆอีกวัน

หนึ่ง นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างหมอโรงพยาบาลและหมอพื้นบ้านได้อีกด้วย

ช่วงลงพื้นที่

หลังจากที่จัดกลุ่มโฮกกันในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่โรงพยาบาล ซึ่งทีมวิจัยคิดว่าไม่ค่อยประสบผลเท่าที่ควร ทีมจึงพูดคุยกันและปรับวิธีการเก็บข้อมูลใหม่ โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

ในกลุ่มหมอเหยา ช่วงแรกที่ทีมวิจัยไปเป็นลูกแหล่งแม่เมือง (สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม) ไปหารักษาผู้ป่วย ญาติๆ และชาวบ้านเห็นทีมวิจัย มีสีหน้างงๆ และตั้งคำถามกับทีมว่า “ทำไมจึงได้มากับหมอเหยา” ทีมจะตอบว่า “ตอนนี้โรงพยาบาลเห็นว่าหมอเหยาเป็นผู้ที่มีความรู้ในการรักษาคนไข้ได้จึงอยากจะได้เรียนรู้ว่าหมอเหยาดูแลรักษาคนไข้อย่างไร จึงขอเป็นลูกแหล่งพื้น” เมื่อทีมพูดเช่นนี้แม่เมืองคือ คุณยายคอก นรบดี จึงพูดว่า “มีแม่นลูกแหล่งค้าย เข้าเป็นหมู่เหยา หมอโรนบาลกับหมอเหยาเป็นหมู่เหยาแล้วค้าย เควนนี้ละ” หมายถึง เดียวนี้หมอโรนบาลกับหมอเหยาเป็นเพื่อนกันแล้ว ไม่ใช่ใครจะต้องเป็นลูกแหล่งใคร เมื่อชาวบ้านได้ยินคุณยายคอกพูดเช่นนี้ จึงพูดต่อว่า “เฮ็ดแนวนีคักแล้ว ยามเฮมิซาบายอยู่โรนบาลเยอะมาหาหมอเหยาจะมีย่านพื้นฮ้าย” หมายถึง ทำอย่างนี้ดีแล้ว เวลาพวกเราไม่สบายอยู่โรงพยาบาล อยากจะมาหาหมอเหยา ก็ไม่ต้องกลัวหมอโรนบาลว่า

เมื่อชาวบ้านเข้าใจการปรากฏตัวของทีมวิจัยที่มาพร้อมกับแม่เมืองหมอเหยาแล้ว ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือดีมาก และช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นบางส่วน พร้อมทั้งช่วยเช็คข้อมูลให้ทีมด้วยว่า ขั้นตอนนี้จบกันทีหมดหรือยัง สิ่งที่ยากได้ครบหรือยัง นอกจากนั้นหมอแคนก็ยังเป็นผู้ที่ช่วยให้ข้อมูล และแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับทางทีมด้วย เช่น ในพิธีกรรมเหยาคุมผีเลี้ยงผี หมอแคนจะช่วยแนะนำขั้นตอนสำคัญของพิธีกรรม ซึ่งพลาดไม่ได้ ต้องบันทึกภาพหรือ VDO เอาไว้อย่าได้หลุด

ในส่วนของการลงเก็บข้อมูลส่วนตัวของหมอเหยาบางครั้งถ้าหมอเหยาไปเลี้ยงวัวที่ทุ่งนา ก็จะตามไปหาที่ทุ่งนาด้วย ชาวบ้านบอกว่าอยู่ทุ่งนาใกล้นี้แหละ ทีมวิจัยก็นึกเอาเองว่าอยู่ใกล้จริงๆ แต่พอเดินไปกว่าจะถึงประมาณ 1 กิโลเมตร แดดก็ร้อน ลมก็แรงไม่มีร่ม พอเดินเข้าไปใกล้ฝูงวัววัวท่าท่าจะไล่ชน พวกกันวิ่งหนีแทบไม่ทัน

อีกบรรยากาศหนึ่งที่บ้านคุณยายบุปผา โพธิสม ซึ่งเป็นแม่เมือง ต.กุดปลาเค้า ทีมวิจัยได้พบกับบรรยากาศที่ไม่แตกต่างกับย่านสลัมในเขตเมือง ซึ่งการตั้งบ้านเรือนบริเวณนั้นแออัดมากๆ ชายคาบ้านติดกัน กอกว้า กอกควายอยู่ใต้ถุนบ้าน ซึ่งส่งกลิ่นเหม็นฉิวๆ ขี้ควายคลบไปทั่วบริเวณ และยังได้ยินเสียงเจื้อยแจ้วของนกขุนทองที่อยู่ในกรงของคนข้างๆ บ้านร้องถามเราเป็นระยะๆ ว่า “กินข้าวแล้วบ่ กินข้าวแล้วบ่” พร้อมกับส่งเสียงหัวเราะเลียนแบบพวกเราเป็นระยะๆ ซึ่งก็เป็นการสร้างบรรยากาศให้ทีมวิจัยได้เพลิดเพลินไปด้วย

แต่อีกอารมณ์หนึ่งของหมอเหยาแม่เมือง ถ้าเราใช้เวลาเก็บข้อมูลนานเกินไปจะทำให้เหนื่อย และให้ข้อมูลสับสน ดังนั้นทีมวิจัยจึงสังเกตท่วงท่าของ ท่าทางการแสดงออกของหมอเหยาเป็นช่วงๆ ถ้าหากเห็นว่าหมอเหยาพูดสับสนและหาวบ่อยๆจะรีบขอตัวกลับทันที

ช่วงสังเกตพิธีกรรม

ช่วงทำพิธีกรรมก็เป็นอีกบรรยากาศหนึ่งที่สร้างความฉงนให้กับบรรดาลูกเมืองหมอเหยา ที่เห็นหมอโรงพยาบาลไปกับแม่เมืองเพื่อร่วมพิธีกรรมผีและเลี้ยงผี ซึ่งพิธีกรรมนี้ถือว่าเป็นงานที่จัดขึ้นใหญ่พอสมควร จะมีหมอเหยาจากเมืองจากพื้นที่ต่างๆมาร่วมในงาน ฉะนั้นทีมวิจัยต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ของการไปร่วมงานนี้ให้เหล่าหมอเหยาจากเมืองทั้งหลายทราบ

บรรยากาศช่วงพิธีกรรม จะสนุกสนานและพลุกพล่านมาก เนื่องจากมีทั้งเสียงดนตรี พิณ แคน เล่นในจังหวะเร่งเร้ามีการฟ้อน การรำ เสียงปรบมือ โห่ร้องของหมอเหยารวมทั้งเสียงของญาติที่เชียร์ให้กำลังใจแก่หมอเหยาที่เป็นสมาชิกใหม่ ทำให้ทีมวิจัยรู้สึกสนุกไปด้วยจนอยากจะออกไปฟ้อนร่วมกับหมอเหยา ประกอบกับแม่เมืองจะให้ทีมวิจัยถือกระป๋อง (จิบเหล้าขาว) กว่าที่จะเสร็จพิธีเล่นเอาทีมวิจัยหุ้อื้อดลาลย เดินขึ้นรถโรงพยาบาลแทบไม่ถูก

ข้อมูลที่เราต้องการบางอย่างซึ่งเราตั้งใจเป้าหมายว่าไปสังเกตการณ์พิธีเหยารักษาแล้วเราจะได้ข้อมูลเชิงลึกในรายละเอียดขึ้นตอนต่างๆด้วย แต่พอทีมลงพื้นที่จริงๆแล้วจะได้ข้อมูลไม่ครบต้องลงหลายๆครั้ง เนื่องจากถ้าหากหมอเหยา เหยารักษาคนไข้แล้วจะถามข้อมูลเชิงลึกไม่ได้เนื่องจากหมอเหยาจะเหนื่อยและกลัวว่าจะไม่มีสมาธิในการรักษาผู้ป่วยด้วย และอีกประการหนึ่งถ้าหากหมอเหยาไปรักษาผู้ป่วย หมอเหยาต้องรับประทานอาหารที่บ้านตนเองไปให้เรียบร้อย จะไม่ยอมรับประทานอาหารระหว่างรักษา จนกว่าจะเสร็จ และต้องกลับไปรับประทานอาหารที่บ้านตนเองเท่านั้น ดังนั้นทีมวิจัยที่ไปเป็นลูกแหล่งหมอเหยาแม่เมืองที่ไปรักษาผู้ป่วย ก็ต้องได้อาหารกลางวันเหมือนกับหมอเหยาด้วย ฉะนั้นทำให้ทีมเกิดการเรียนรู้ว่า ถ้าไปรักษาผู้ป่วยกับหมอเหยาต้องรับประทานอาหารให้อิ่มๆไว้อีกก่อน แต่ถ้าเป็นพิธีเหยาเลี้ยงขวัญ ก็ต้องเตรียมท้องว่างๆไว้ เพื่อที่จะได้รับประทานอาหารที่ผู้ป่วยเตรียมไว้ในพางขวัญ และถ้าหากไปสังเกตการณ์ในพิธีเลี้ยงผี ก็ต้องอยู่ห่างๆแม่เมืองไว้ ไม่เช่นนั้นแล้วแม่เมืองก็จะให้ถือก้อยเรื่อยๆ(จิบเหล้าขาว)

การเก็บข้อมูลหมอสมุนไพร

จากการที่ทีมวิจัยลงไปเก็บข้อมูลภาคสนามของหมอสมุนไพรทั้งหมด 10 คน พบว่า สิ่งที่ได้เรียนรู้จากหมอพื้นบ้านที่เป็นหมอสมุนไพร คือ ความแตกต่างของแต่ละบุคคลของหมอสมุนไพร ซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทำให้ทีมเกิดการเรียนรู้จากการลงเก็บข้อมูลจากหมอกลุ่มนี้ คือ

1. ภาระงานของหมอพื้นบ้าน (สมุนไพร)

- หมอสมุนไพรบางท่านมีภาระงานที่ต้องเลี้ยงดูหลานด้วย การที่ทีมวิจัยลงเก็บข้อมูลในบางครั้งข้อมูลอาจจะได้ไม่ครบถ้วนตามที่วางแผนไว้ ต้องได้ลงเก็บอีกในวันต่อไป เนื่องจากบางช่วงเก็บข้อมูลได้ครึ่งๆกลางๆ หลานร้องไห้ กวน ไม่สามารถจะเก็บต่อให้ครบได้ หรือบางครั้งถ้าลงไปต้องหาขนมไปให้ หรือเอาสตางค์ให้ไปซื้อขนม ดังนั้นในการเก็บข้อมูลต้องดูภาระงานในช่วงนั้นๆก่อน และประเด็นที่ถามควรกระชับหรือไม่ต้องละเอียดให้มากนัก

- หมอสมุนไพรทำงานหัตถกรรม(สานกระติบข้าว) ที่ต้องเร่งผลิตจำนวนผลิตภัณฑ์ส่งเพื่อจำหน่าย การเก็บข้อมูลควรเลือกประเด็นสำคัญๆในการพูดคุยในการขอข้อมูล เพื่อลดระยะเวลาในการรบกวนเวลาทำงานของหมอพื้นบ้าน

- หมอสมุนไพรบางท่านมีวิถีชีวิตที่ต้องขึ้นภูบ่อยๆ เช่น เก็บยาสมุนไพร และหาของป่ามาขายหรือเป็นอาหาร เช่น ผักหวาน ผักกูด ผักหนาม ไข่แมลง ฯลฯ การที่จะพบตัวหมอที่จะขอข้อมูลเป็นเรื่องยากมาก ต้องได้นัดวันเวลากับคนข้างๆบ้านหรือลูกหลาน โดยที่นักวิจัยจะพลาดเวลาไม่ได้เลย ถ้าหากได้นัดไว้แล้ว

- หมอสมุนไพรบางท่านมีการปรับตัวเพื่อที่จะดำรงอยู่ของหมอเอง ทำธุรกิจโดยการเก็บยามาบรรจุ Packet ที่ดูดี สวยงาม ทันสมัย เหมาะสมกับยุคสมัย สะดวกพกพา และสะดวกใช้ เช่น สมุนไพรสำหรับอบ ประคบ สมุนไพรสำหรับแต่งกลิ่น ยาคุม ยาหมัดคัม ฯลฯ ซึ่งนักวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลต้องระมัดระวังท่วงท่าตนเอง และทักษะของตัวเองนักวิจัยเอง ซึ่งมองเขาว่าทำธุรกิจโดยที่ยังไม่พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเขา และเมื่อนักวิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนแล้วทำให้ทราบว่ามีที่เห็นภายนอก คือ ทำธุรกิจสมุนไพรกับความเป็นหมอที่มี จะเป็นคนละเรื่องจากการที่นักวิจัยได้พูดคุยด้วยจึงทำให้ทราบว่า เขาเป็นหมอยาที่มีคุณธรรมมากคนหนึ่ง จะเห็นได้จากการมีครั้งหนึ่งที่ญาติผู้ป่วยมาเรื่องระยะสุดท้ายมาหาเขาเพื่ออยากได้สมุนไพร เพื่อจะไปเข้ากับยาหม้อ และได้รับคำแนะนำจากหมอยาคนอื่นว่า สมุนไพรนี้มีที่เขาคนเคียว ให้ตามหาเอาเอง ญาติผู้ป่วยซึ่งหารมาจากภาคใต้ราคาเหมาะสม 6,000 บาท เพื่อมาซื้อยาสมุนไพรมัดละ 20 บาท หมอยาจึงเอาสมุนไพรที่ญาติผู้ป่วยอยากได้ที่มีอยู่ทั้งหมดในบ้าน 20 มัด ให้หมดเลย โดยไม่คิดเงิน และบอกกับทีมวิจัยว่าเป็นทางเลือกสุดท้ายแล้ว ไม่เอาเงินหรือทองสตางค์เขา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหมอยาไม่ฉวยโอกาสในการที่จะขูดรีดผู้ป่วยที่ไม่มีทางเลือก และคุณธรรมของหมอยาอีกอย่างที่พบ คือ การ

เก็บขายอย่างเห็นคุณค่าไม่ทำลาย อยากจะอนุรักษ์และไม่เก็บขามาไว้ที่ละมากๆจะเอามาพอใช้ หมอ ยาเล่าให้ทีมฟังว่าถ้าไม่มีผู้ป่วยมาหาแล้วนานไปสมุนไพรบางตัวจะเสื่อม ผู้เก็บไว้ในดินหรือให้ ธรรมชาติเก็บไว้ให้จะดีกว่า ยิ่งอยู่นานความเป็นยาอาจจะสูงขึ้นเรื่อย ไม่หมดอายุเหมือนเราเอามาไว้

2. บทบาทอื่นของหมอ

- หมอสมุนไพรที่เป็นพระสงฆ์ การสัมภาษณ์ขอข้อมูลนักวิจัยต้องระมัดระวังคำพูด ท่วงทำนอง และต้องมีทีมที่เป็นผู้ชายไปด้วย และหาสถานที่พูดคุยที่เหมาะสม
- หมอยาที่เป็นผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เวลาในการให้ข้อมูลค่อนข้างจำกัด ถ้าลงไป โดยไม่ได้นัดไว้ก่อนจะไม่พบตัวเลข ดังนั้น การนัดหมายเวลาในการพบเพื่อขอข้อมูลต้องตรงเวลา เนื่องจากหมอมีกิจอื่นที่ต้องทำ
- หมอสมุนไพรบางท่านที่มีความสามารถอื่นๆ โดยการทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น พิณ แคน โหวด นอกจากนั้นยังสอนดนตรีพื้นบ้านด้วย ลูกศิษย์มีตั้งแต่เด็กนักเรียนประถม จนถึง อาจารย์มหาวิทยาลัย ดังนั้นในการลงข้อมูล นักวิจัยควรกะจังหวะประเด็นคุยเพื่อแบ่งเวลาสำหรับคนอื่นๆ ที่จะมาศึกษาเรียนรู้กับหมอด้วย และให้เกิดมิตรกับคนอื่นที่มารอคิวเรียนรู้กับหมอ

3. ลักษณะของหมอพื้นบ้าน

- การเก็บข้อมูลกับหมอที่พูดน้อย ภรรยาหรือบุตรจะมีบทบาทในการพูดให้ข้อมูลเป็น ส่วนใหญ่ ดังนั้น ทำให้นักวิจัยเรียนรู้ที่จะหยิบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และใช้เทคนิคในการ กระตุ้นให้ตัวหมอเป็นคนพูดให้ข้อมูลเอง โดยไม่ทำให้เสียบรรยากาศในการพูดคุยเก็บข้อมูล และ รักษาสัมพันธภาพทั้งสองฝ่ายได้เป็นอย่างดี
- หมอพื้นบ้านที่เป็นพระสงฆ์ และชอบพูดมากนอกประเด็น ทีมวิจัยได้เรียนรู้ว่าควรใช้ คำพูดอย่างไรในการที่จะดึงเข้าสู่ประเด็นที่อยากได้ให้เหมาะสม

4. สภาพแวดล้อมบ้านหมอ

- การขอข้อมูลบางอย่างที่สำคัญ เช่น สูตรยา คาถา ซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ งานวิจัย ในการจะขอข้อมูลนักวิจัยต้องเรียนรู้และสร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างบรรยากาศที่ดีกับเขา เพื่อให้เขาเกิดความไว้วางใจเชื่อใจ สร้างความคุ้นเคยก่อน หรือไปเยี่ยมหลายๆครั้ง รวมทั้งการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เช่น งานบุญประเพณีต่างๆของหมู่บ้าน งานบุญแจกข้าว (ทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลแก่ผู้เสียชีวิต)ในหมู่บ้าน นักวิจัยเข้าไปพบต้องทำบุญด้วยทุกครั้ง จากนั้นค่อยขอสูตรยา หรือคาถา เขาจึงจะให้อย่างเต็มที่

- หมอพื้นบ้านบางท่าน บ้านอยู่ไกลจากชุมชนอยู่ในทุ่งนา เลี้ยงสุนัขไว้หลายตัว นักวิจัยต้องระมัดระวังเป็นพิเศษในการลงเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง หรือไม่ก็สร้างความคุ้นเคยกับสัตว์เลี้ยงของหมอพื้นบ้านด้วย จะง่ายต่อการลงไปครั้งต่อไป

การเก็บข้อมูลหมอพื้นบ้านอื่นๆ

หมอเป่า

เนื่องจากกระบวนการรักษาของหมอเป่าจะเกี่ยวพันกับการใช้คาถา และเคร่งครัดกับข้อปฏิบัติบางอย่างที่อาจารย์ถ่ายทอดมาก เช่น ถ้าจะให้คาถาต้องให้ในวันอังคาร หรือวันพฤหัสบดี เป็นต้น หรือหมอเป่าบางท่านจะให้ข้อมูลบทคาถาเป่าไม่ได้เลย เนื่องจากถูกถ่ายทอดจากอาจารย์มาว่าถ้าให้คาถาคนอื่นแล้วตัวเองจะรักษาคนไข้ไม่ได้เลย ดังนั้นในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นคาถาให้ลูกศิษย์ หมอต้องคัดเลือกพอสมควรว่าลูกศิษย์ต้องเป็นคนดี มีคุณธรรม และเป็นตัวแทนขององค์ความรู้ของตัวเองจริงๆ

ดังนั้นข้อมูลบางอย่างอาจจะได้ไม่ครอบคลุมในส่วนของคุณสมบัติการรักษาโรค แต่ในส่วนของการเรียนรู้และทักษะของทิมวิจัยมองว่าการที่หมอเป่าบางท่านไม่สามารถให้บทคาถาได้เป็นเรื่องของระบบคุณค่าของศาสตร์หมอเป่า เป็นเรื่องของลักษณะขององค์ความรู้ของตัวหมอ ซึ่งในการที่จะให้องค์ความรู้ของตัวหมอ เขาอาจจะมีระบบและวิธีคิดของหมอเอง ซึ่งทิมวิจัยเองก็ได้เรียนรู้และให้ความเคารพในวิธีคิดของความเป็นหมอพื้นบ้านของหมอกลุ่มนี้

หมอนวดหรือหมอจับเส้น

หมอพื้นบ้านกลุ่มนี้จะเป็นผู้สูงอายุ นักวิจัยได้เรียนรู้ว่าถึงแม้ว่าหมอจะมีความรู้และประสบการณ์ แต่ด้วยอายุมากช่วงขอข้อมูลหมอจะสับสนและหลงๆลืมๆ ทิมวิจัยจึงต้องทวนประเด็นคำถามบ่อยๆ ไม่เร่งรัดให้ได้ข้อมูลครบสมบูรณ์ทุกประเด็นในวันเดียวกัน ดังนั้นการใช้เวลาในการลงเก็บข้อมูลกับหมอกลุ่มนี้ค่อนข้างบอซ แต่ใช้เวลาพูดคุยน้อยโดยคุยวันละประเด็น

หมอแมงมุม

เนื่องจากหมอแมงมุมเป็นหมอที่รู้จักจากการเป็นข่าวจากทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ เมื่อนักวิจัยลงเก็บข้อมูลกับตัวหมอ จะมีชาวบ้านและญาติๆ มาพูดคุยและให้ข้อมูลร่วมด้วย ซึ่งเป็นข้อมูลที่โน้มเอียงไปทางข่าวที่ออก ซึ่งบางเรื่องไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นจริง นักวิจัยได้เรียนรู้ในเรื่องของการเลือกสรรข้อมูลที่เป็นจริงกับข้อมูลที่เป็นข่าวลือ

หมอกระดุก

ได้เรียนรู้ว่าการสืบทอดองค์ความรู้ของหมอกระดุกที่ยังไม่ถูกศิษย์ เนื่องจากค่าขายเรียนค่อนข้างแพง คือ 5,000 บาท ตามที่หมอได้เสิยค่าเรียนมา ดังนั้นจึงยังไม่มีผู้ที่จะมาเรียนด้วย ประกอบกับไม่มั่นใจในภูมิปัญญานั้น และมองว่าปัจจุบันมีโรงพยาบาลจึงไม่จำเป็นที่จะรับเอาภูมิปัญญานี้มาศึกษา

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ ระวัง. การฟ้อนสะเค็งของชาวไทยภูเขา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เกศรี โสดาศรี. ประเพณีผูกเสี่ยวจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- กลุ่มงานการแพทย์พื้นบ้านไทย. ว่าด้วยการแพทย์พื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนา
การแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข 2548.
- ทรงคุณ จันทกรและปิติ แสนโคตร. การรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีเหยาของชาวไทย : กรณีศึกษาชาว
ผู้ไทย อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2540.
- จิระภา ศิริวัฒนเมฆานนท์ กฤตยา แสงเจริญ. ความคิดความเชื่อทางศาสนาและการรักษาโรค
แผนโบราณ : กรณีศึกษาที่จังหวัดชัยภูมิ. ขอนแก่น : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ขอนแก่น 2537.
- นิตินันท์ พันทวี. การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน:
กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ 2544.
- บำเพ็ญจิต แสงชาติ,เพชรไสว ถัมตระกุล,อุบลรัตน์ ดีพร้อม. การศึกษาการใช้การบำบัดเสริม
คุณภาพในผู้ป่วยโรคมะเร็ง. ขอนแก่น : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2545.
- ประทีป แชรรัมย์. พิธีกรรมนมัสการ ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร : ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบล
บ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2535.
- พิเชฐ สายพันธ์ และนฤพนธ์ คังวิเศษ. “ฟ้อนผู้ไท”:พิธีกรรมการแสดงกับการเปลี่ยนแปลง
ทางสังคม. กรุงเทพฯ :สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
2541.
- พิบูล กมลเพชร. ป้องยี่ที่มีผลต่อบทบาทหมอดมุนไฟรพื้นบ้านในชุมชน หมอดมุนไฟรบ้าน
ภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2542.
- พิสิฏฐ์ บุญไชย. การใช้ยาสมุนไพรเพื่อการดูแลสุขภาพของชาวไทย จังหวัดมุกดาหาร.
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2542.

- พระครูสันติสารคุณ (อินคำแข). ทัศนคติในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้าน
ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2544.
- มารีโกะ กาโตะ. การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : กรณีศึกษาหมอตำแยที่บ้านหนองใหญ่ อำเภอ
แวงน้อย จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2537.
- รัชณี จันทร์เกษ และคณะ. บทคัดย่องานวิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพดีสถาน. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสิ่งพิมพ์และพัสดุภัณฑ์ (รสพ.) 2548.
- วิลาสินี ศรีนุเคราะห์. บันโจล : กรณีศึกษาพิธีไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรมอันเนื่องมาจาก
ความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์. สุรินทร์ : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์
2543.
- วิษณุ กอปรศิริพัฒน์. ภูมิปัญญาอีสานในพิธีกรรมด้านความเชื่อ เพื่อการรักษาพยาบาลผ่านทาง
ภาษาของชาวยุไท. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ 2541.
- สมใจ ศรีหาล้า. หมอธรรมกับการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญามนุษยวิทยา
มหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535.
- สุภาพร อาจเดช. บทบาทหมอพื้นบ้านทางด้านสุขภาพจิตชุมชน : กรณีศึกษา หมอธรรมบุญ
นานวล บ้านดอนสามพัน ตำบลท่าหาดยาว อำเภอโพธาราม จังหวัดร้อยเอ็ด.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล 2544.
- สุจินดา กุจาวณิช. การปรับบทบาทของหมอพื้นบ้านในชุมชนไทยลาว จังหวัดนครพนม.
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล 2535.
- สุริยา บรรพลา. พิธีกรรมเลี้ยงผี อำเภอตะลุง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร์
มหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเลย 2544.
- สุรัตน์ งาม. ฟ้อนผีฟ้านางเทียม : การฟ้อนรำในพิธีกรรมและความเชื่อของชาวอีสาน.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541.
- สร้อยญา แสงทับ. ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อพระยาศรีโตนของชุมชนตำบลหนองบัว
อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏ
จังหวัดเลย 2546.
- อรรณพ สมบูรณ์นะ. จริยธรรมของหมอพื้นบ้านในการบำบัดรักษาผู้ป่วย ศึกษากรณีจังหวัด
สุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญา